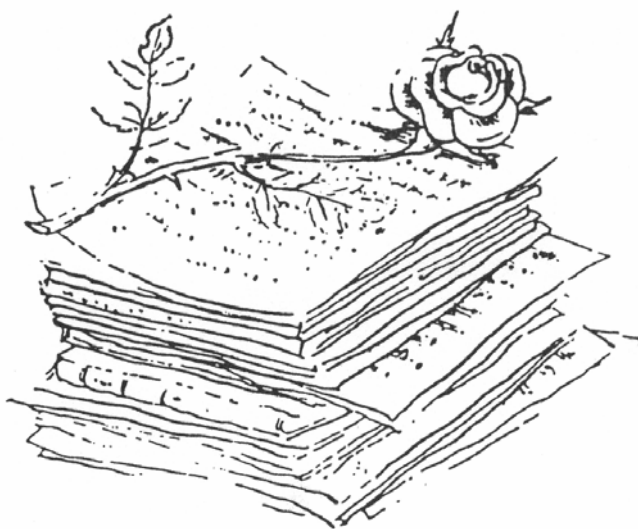

Z P R Á V Y

SPOLEČNOSTI BOHUSLAVA MARTINŮ

číslo 29

Praha 2006

Vydáno s finanční podporou Nadace Bohuslava Martinů

© Společnost Bohuslava Martinů 2006

© PBM

„Hleděl jsem vyjádřit to nejtajnější, nejskrytější, co je v umění; poezii, tu křehkou věc, jež nesnese dotyků než od těch, kteří ji hledají a potřebují pro svůj život.“

Bohuslav Martinů

Vážení čtenáři, milí příznivci hudby Bohuslava Martinů,

jak jsme Vás již předběžně informovali v předchozím čísle Zpráv Společnosti Bohuslava Martinů (dále SBM), došlo v loňském roce k vydání zprávy o prevozu a uložení tělesných ostatků Bohuslava Martinů v rodné půdě, jejíž autorem je Prof. MUDr. Emanuel Vlček, DrSc. Tato publikace vyšla v nákladu pouhých 500 výtisků. Obdrží ji členové Společnosti Bohuslava Martinů, další zájemci si ji mohou vyžádat až do vyčerpání zásob na adrese, kterou uvádíme v tiráži.

U příležitosti jubilea Vítězslavy Kaprálové v roce 2005 se v naší redakci sešly hned dva příspěvky, které otiskujeme současně.

7. ledna roku 1956 se konala premiéra kantáty Bohuslava Martinů *Otvírání studánek* v Poličce v provedení brněnského ženského sboru OPUS za řízení Zdeňka Zouhara. Toto významné výročí připomínáme zajímavým článkem Jana Trojana.

V letošním roce nás čeká ještě několik dalších událostí: 13. a 15. 4. 2006 Národní divadlo v Praze uvede *Řecké pašije* a už dnes se můžeme těšit na *Otvírání studánek*, které se uskuteční 27. 5. ve 14 hodin na Třech Studních. Při těchto i dalších příležitostech Vám přejeme hodně kulturních zážitků a mnoho radosti nad hudbou Bohuslava Martinů.

Závěrem bych chtěla poděkovat pracovníkům Institutu Bohuslava Martinů, zejména paní Mgr. Seyčkové a Mgr. Velické, které pružně a ochotně pomohly při vzniku tohoto čísla.

Daniela Urbancová
redaktorka

O B S A H

ZPRÁVY	
Činnost poboček Společnosti Bohuslava Martinů	6
Ze zákulisí Institutu Bohuslava Martinů	10
UDÁLOSTI, KOMENTÁŘE	
Řecké pašije – inscenace roku 2005	12
Zveřejněna zpráva o exhumaci Bohuslava Martinů	14
Jan Kapusta	
Zájezd pražské SBM do kraje Bohuslava Martinů	16
Eva Žižková	
Jubilující filharmonie a Martinů	18
Jiří Beneš	
Otvírání studánek	19
Jan Trojan	
Bohuslav Martinů v Paříži a balet Podivuhodný let	22
Eva Velická	
Kamínek do mozaiky	27
Šárka Krejčí	
Vytautas Bacevičius a Bohuslav Martinů – podobnost osudů?	29
Eva Velická	
ROZHOVOR Martinem Kasíkem	
„Hrát skladby Bohuslava Martinů mě naplňuje velkou radostí“	30
Lívia Posádková Krátka	
NEKROLOG	
Miroslav Nový	33
Otakar Trhlík	33
VZPOMÍNKY SOUČASNÍKŮ	
Vzpomínky na pana Martinů	36
Adrian Schürch	
Vzpomínka na Vítězslavu Kaprálovou	42
Alena Veselá	
Žena mezi pěti linkami	45
Josef Kaprál	
TISK	
Co najdete v tisku	50
VÝSTAVY	
Kostýmové a scénické návrhy jevištních děl Bohuslava Martinů	51
Lucie Jirglová	

ČINNOST POBOČEK SPOLEČNOSTI BOHUSLAVA MARTINŮ

Pobočka v Praze

Eva Žižková

Činnost v roce 2005

- 24. 2. Přednáška Prof. Dr. Jaroslava Mihule na téma *Martinů – Diviš – doba*, doplněna *Dvěma písněmi na texty negerské poesie* v podání Kateřiny Píchové a *Sonátou pro housle a klavír č. 3* v provedení Michaely Štrausové a Lindy Winterové.
- 3. 3. Videoprojekce „*Otvírání studánek*“ z nahrávek pana Vorlíčka s úvodním slovem dr. Jana Kapusty.
- 7. 4. S Iljou Hurníkem o jeho vztahu k hudbě Bohuslava Martinů rozmlouval prof. Jindřich Feld.
- 13. 4. Návštěva výstavy „*Alén Diviš*“ v Galerii Rudolfinum. Odborný výklad podal akad. mal. Vratislav Jan Žižka, přítel Bohuslava Martinů a Aléna Diviše.
- 28.-29. 5. Zájezd na Vysočinu.
- 6. 10. Koncert studentů gymnázia Jana Nerudy Hudební školy hl. m. Prahy.
- 3. 11. Koncert žáků a učitelů ZUŠ Bohuslava Martinů pod vedením ředitelky Renaty Pechancové (náhradní program místo plánované valné hromady SBM, která se uskuteční v jiném termínu).
- 1. 12. Pravidelná informace Mgr. Aleše Březiny o činnosti Institutu Bohuslava Martinů, o provedení děl Martinů v zahraničí i u nás v roce 2005 a 2006. Beseda s PhDr. Catherine Ébert-Zeminovou a Mgr. Březinou o novém uspořádání a překladu knihy Charlotte Martinů *Můj život s Bohuslavem Martinů*. Pořad doplnila Zora Kříčková klavírními skladbami od Bohuslava Martinů.

Program na rok 2006

- 5. 1. Novoroční koncert studentů Nerudova gymnázia a Hudební školy hl. města Prahy.
- 2. 2. Vyprávění muzikologa dr. Jiřího Pilky o jeho vztahu k hudbě Bohuslava Martinů.
- 2. 3. Beseda s dr. Zdeňkem Zouharem k 50. výročí premiéry *Otvírání studánek* v Poličce.
- 6. 4. Návštěva Českého muzea hudby. Komentovaná prohlídka expozice historických hudebních nástrojů – dr. Daniela Urbancová. Sraz již v 16 hod. ve dvoraně muzea (Karmelitská 2, Praha 1).
- 27.-28. 5. Zájezd na Vysočinu. Program bude sdělen v časovém předstihu.

Pobočka v Brně
Jarmila Mráčková

Činnost v roce 2005

3. 3. ŽIVOTNÍ POUŤ BOHUSLAVA MARTINŮ Koncert chronologicky sledoval místa životních zastávek Martinů a ilustroval je hudebními ukázkami: od poličských začátků (*Prelude, Foxtrot* narozený „Na Růžku“), přes ukázkou z pražského období (*Jaro v zahradě*), tvorbu v Paříži (*Nocturna pro violoncello a klavír, Okna do zahrady*), v USA (*Písničky na dvě stránky, Nový Špalíček, Etudy a polky*), v Nice (*Otvírání studánek – závěr*), v Římě (*Adagio*) po Švýcarsko (*Variace na slovenskou lidovou píseň*). Účinkovali: dvě žákyně ZUŠ Vítězslavy Kaprálové Tereza Matoušková – klavír, Pavlína Švestková – zpěv, Jan Slovák – bas, Jan Škrdlík – violoncello, Blanka Jandová, Jaroslava Michalíková, Ladislav Doležel a Jan Král – klavír.
11. 4. Koncert věnován životním jubileím Vítězslavy Kaprálové (1915-1940), žákyni a přítelkyni Bohuslava Martinů, která pocházela z Králova Pole. V programu zazněly skladby Kaprálové, které složila v dětství. Účinkovali: Kateřina Marie Kraftová (12 let) – klavír, Irena Bezdičková a Jarmila Mrazíková-Češková (*Burleska op. 3 pro housle a klavír*), Jakub Kozák (*Dubnová preludia op. 13*), Sabina Vajdová (*Variace na zvony kostela Saint Etienne du Mont op. 16*), Jana Štefáčková – mezzosoprán, Sabina Vajdová – klavír (cyklus písní na text Vítězslava Nezvala *Sbohem a šáteček op. 14*).

Oba koncerty připravila a slovem uváděla předsedkyně brněnské pobočky SBM Mgr. Jarmila Mráčková.

Cyklus hudebně literárních večerů „*Martinů a jeho přátelé*“ – sezóna 2005/06:

24. 10. Z DOPISŮ A VZPOMÍNEK NA VÍTĚZSLAVU KAPRÁLOVOU
Ladislav Lakomý, Lubomíra Sonková – umělecký přednes,
Renata Bialasová – klavír
21. 11. Z DOPISŮ BOHUSLAVA MARTINŮ FRANCES JEŽKOVÉ
Ladislav Lakomý – umělecký přednes, Martin Fišl – klavír

Program na rok 2006

6. 3. Z DOPISŮ BOHUSLAVA MARTINŮ MILOŠI ŠAFRÁNKOVÍ
Ladislav Lakomý – umělecký přednes, Ladislav Doležal – klavír
3. 4. Z DOPISŮ BOHUSLAVA MARTINŮ ZDEŇKU ZOUHAROVÍ
Ladislav Lakomý – umělecký přednes, Jan Jiraský – klavír

Všechny večery se konají v koncertním sále ZUŠ Vítězslavy Kaprálové, Palackého třída 70, Brno, vždy od 19 hodin.

Koncerty zařazené do mezinárodního projektu „*Mozartovy cesty 2006*“

- 6. 11. MARTINŮ A MOZART – písně a árie / Natália Romanová – soprán, Jana Štefáčková – mezzosoprán, Jan Král – klavír
- 4. 12. MARTINŮ A MOZART – smyčcové kvartety Wallingerovo kvarteto

Pobočka ve Zlíně **Věra Obdržálková**

Činnost v roce 2005

- 4.- 5. 1. Výchovné koncerty pro 1. a 2 třídy „*Pohádka o zvířátkách*“ (mimo jiné ze *Špalíčku* Bohuslava Martinů *Tanec lva*, *Tanec malé myšky*, *Tanec krahujce*), orchestr Filharmonie Bohuslava Martinů (dále FBM), dirigent M. Machek.
- 8. 2. Výchovný koncert pro 5. třídy „*Nástupci a pokračovatelé Bedřicha Smetany*“ (mimo jiné *Pochod z Malé suity* z opery *Veselohra na mostě* od Martinů), orchestr FBM, dirigent Jaromír Javůrek.
- 25. 3. Koncert violoncellistky Věry Kousalíkové, posluchačky Konzervatoře P. J. Vejvanovského v Kroměříži, (Martinů: *Sonáta č. 2 pro violoncello* a *Koncert č. 1 pro violoncello*), klavírní doprovod Mária Vaitová.
- 14. 4. Abonentní koncert FBM (mimo jiné Martinů: *Předehra pro orchestr* z roku 1953), dirigent Tomáš Netopil.
- 17. 5. Tradiční jarní koncert komorních souborů v obřadní síni zlínské radnice, akce pořádaná pobočkou SBM Zlín. Posluchačsky velmi dobře navštívený koncert. Z díla Martinů provedeny tyto skladby: *Colombína tančí* (úprava pro housle a klavír od Antonína Moravce), *Scherzo – Divertimento pro flétnu a klavír*, *Impromptu pro housle a klavír*.
- 23. 5. Koncert FBM na závěr 37. ročníku hudebního festivalu Antonína Dvořáka v Příbrami (mimo jiné provedena *IV. symfonie* Bohuslava Martinů), dirigent Jakub Hrůša.
- 6. 10. V Domě umění ve Zlíně vystoupil houslista Bohuslav Matoušek a uvedl s FBM *Českou rapsodii* Martinů v úpravě pro housle a orchestr od Jiřího Temla. Dále zazněla v jeho podání *Rhapsody – Concerto pro violu a orchestr*, dirigent Tomáš Netopil.
- 14. 10. Komorní koncert pořádaný zlínskou pobočkou SBM, na němž vystoupil prof. Ivan Štraus a Michaela Štrausová – housle a Václav Mácha – klavír. Na programu mimo jiné *Sonatina* a *Sonáta pro dvoje housle a klavír* Bohuslava Martinů.

V prosinci 2005 FBM natočila CD s dirigentem Jakubem Hrušou mimo jiné skladbu Bohuslava Martinů *Špalíček*.

Program na rok 2006

6. 4.	Tradiční koncert komorních souborů FBM.
květen	Beseda o díle Martinů s některým ze sólistů FBM.
17. 10.	Pěvecký koncert z díla Martinů. V jednání sólistka A. Priehodská nebo H. Jonášová.

Pobočka v Poličce Renata Pechancová

Činnost v roce 2005

17. 5.	MLÁDÍ A BOHUSLAV MARTINŮ, reprezentativní vystoupení žáků ZUŠ Martinů Polička a jejich hostů v předvečer festivalu, velký sál Tylova domu.
19.-22. 5.	MARTINŮ FEST 2005 POLIČKA
14. 5.-31. 8.	Výstava v prostoru vestibulu muzea pod názvem KOSTÝMOVÉ A SCÉNICKÉ NÁVRHY JEVIŠTNÍCH DĚL BOHUSLAVA MARTINŮ.

Program na rok 2006

7. 1.	Koncert k 50. výročí premiéry kantáty <i>Otvírání studánek</i> v provedení: Kühnův dětský sbor, dirigent – Jiří Chvála, recitace – Bořivoj Navrátil, klavír – Daniel Wiesner, baryton – Roman Vocol a Kvarteto Martinů.
květen	Koncertní matiné pro další pobočky SBM.

Dále se chystá:

- Slavnostní koncert v předvečer MARTINŮ FESTU
- Koncert z cyklu Martinů a jeho přátelé
- Koncert Bohuslav Martinů a my
- Zájezdová činnost: Tři Studně (*Otvírání studánek*), Vlčkov (*Studánky*), Praha (DNY BOHUSLAVA MARTINŮ)
- Přednášková činnost: dr. Zdeněk Zouhar, spolupráce s Památníkem Bohuslava Martinů

Městské muzeum a galerie Polička

„Rodná světnička Bohuslava Martinů ve věži kostela sv. Jakuba” se jmenuje název kapitoly nové publikace, která vyšla v loňském roce. Vydalo ji Městské muzeum a galerie Polička, které uděluje laskavě souhlas k publikování většiny fotografií v tomto čísle zpravodaje.

Pavel Borský, David Junek, Martina Muchová: Polička – kostel sv. Jakuba. Městské muzeum a galerie Polička, 2005, str. 39-47

ZE ZÁKULISÍ INSTITUTU BOHUSLAVA MARTINŮ

- V současné době je nejdůležitějším úkolem práce na kritické edici děl Bohuslava Martinů. Projekt byl již zahájen a připravují se první dva svazky. K této náročné práci je nutné všechny nashromážděné dokumenty nejen evidovat, ale i podrobně zpracovat a popsat z muzikologického hlediska. K tomu bylo potřeba vytvořit a upravit databáze, které jsou částečně zpřístupněny i na webových stránkách www.martinu.cz.
- Na podzim 2005 bylo podrobně zpracováno již 1600 dopisů, 390 rukopisů not. V databázi knihovny můžete najít 40 vysokoškolských prací, 1238 knih včetně encyklopedií, 165 audiovizuálních dokumentů, 2105 článků z časopisů včetně recenzí z dobového tisku, 2983 zvukových dokumentů. Z databází je pro zájemce možné zhotovit rešerše na určité téma.
- Pro muzikology, ale i pro interprety a studenty, je důležitá on-line databáze skladeb, kde si mohou vyhledat jednotlivé skladby a dozvědět se vše i o notách, nahrávkách a rukopisech. On-line katalog skladeb a on-line katalog knihovny najdete na <http://www.martinu.cz/english/online.php>
- Důležitým projektem institutu je i digitalizace rukopisů, fotografií a karikatur z pera Bohuslava Martinů. Zatím byly zdigitalizovány a retušovány všechny fotografie a karikatury z fondu Památníku Bohuslava Martinů v Poličce, většina rukopisů z Českého muzea hudby v Praze, Moravského zemského muzea v Brně a Vydavatelství Schott v Mainzu v Německu. Technické zpracování rukopisů z brněnského muzea a z vydavatelství Schott zatím ještě není ukončeno, ale všechny ostatní zdigitalizované dokumenty si mohou návštěvníci institutu prohlédnout ve velmi dobrém rozlišení na počítačové obrazovce.
- 12. října 2005 proběhl v Institutu Bohuslava Martinů *Den otevřených dveří*. Pro zájemce z řad veřejnosti je však možné navštívit Institut kdykoli po předchozí (e-mailové nebo telefonické) domluvě. Kontaktní osoba: paní Seyčková – tel. +420 2 57 313 104, e-mail: zoja@martinu.cz
- Z Britské knihovny získal institut kopii autografu 3. verze *Koncertu č. 1 pro violoncello a orchestr*, H. 196.
- V Dánské královské knihovně bylo nalezeno dosud zcela nezvěstné *Smyčcové trio č. 1* i s party a též autograf *Vzpoury* – partitura a klavírní výtah. *Trio* mělo světovou premiéru na Dnech Bohuslava Martinů, které se konaly 4.-9. 12. 2005 v Praze, a zahráli ho členové Zemliského kvarteta.
- Díky Pavlíně Landové a Karlu Špelinovi z archivu České filharmonie získal Institut Martinů seznam koncertů České filharmonie, na kterých byla provedena díla Martinů. Seznam obsahuje celkem 600 záznamů od roku 1919 do současnosti.

Pohled a dopis Janu Zrzavému

Nadace Institutu Bohuslava Martinů získala v Aukční síni Vltavín další část korespondence mezi Bohuslavem Martinů a malířem Janem Zrzavým. Jedná se o pohled z Poličky adresovaný do Prahy Zrzavému, ve kterém Martinů píše, že se chystá do Prahy a kde by se s přítelem rád sešel. Z korespondence Jana Zrzavého získala nadace rovněž dopis napsaný z Paříže. V něm Martinů prosí Zrzavého o zaslání peněz od pana Storch a stěžuje si na bolest zubů. Oba autografy nejsou datovány, byly napsány přibližně v první polovině 20. let.

Dopisy manželům Weberovým

Z Nadace Paula Sachera v Basileji získal Institut Bohuslava Martinů kopie korespondence mezi Bohuslavem Martinů a manželi Weberovými. Klavíristce Margrit Weber, manželce švýcarského obchodníka Karla Webera, věnoval Bohuslav Martinů svůj pátý klavírní koncert s titulem „*Fantasia concertante*“ (H. 366). Korespondence z let 1957-1959 zachycuje poslední léta života skladatele – cestování po Francii, Itálii a Švýcarsku, zhoršující se zdravotní stav, ale především práci na klavírním koncertu a okolnosti jeho provedení.

Dopisy a pohledy sourozencům Desarzensovým

Z Městské knihovny ve Winterthuru získal Institut Martinů do svého archivu kopie dopisů a pohledů určených pro švýcarské umělce Victora a George Desarzensových. Ti si objednali u Martinů skladbu pro dvoje housle, kterou skladatel opatřil titulem „*Duo concertant pour deux violons et l'orchestre*“ (H. 264). Korespondence z let 1937-1938 přináší detailní popis vzniku díla a svědčí o intenzivní spolupráci všech tří umělců.

Nově objevené dopisy Martinů

Eva Velická

V Literárním archivu Památníku národního písemnictví jsme objevili další neznámé dopisy Bohuslava Martinů. V pozůstalosti českého novináře a politika Ivana Herbena (1900-1968) se nachází tři dopisy Bohuslava Martinů. Herben byl významnou postavou v meziválečném Československu, byl redaktorem listů *Tribuna* a *České slovo* (1928-38), potom šéfredaktorem brněnské redakce *Lidových novin*. Po únoru 1948 odešel do exilu, kde stál u zrodu rozhlasové stanice *Svobodná Evropa*. Dva dopisy adresované Herbenovi, jako šéfredaktorovi Českého slova, jsou z let 1934 a 1937. Zvlášť první dopis je obsahově zajímavý. Martinů si stěžuje na poměry v Národním divadle, jak je poznal při uvádění *Špalíčku*. Apeluje na Herbena, aby si sám udělal svůj názor o situaci v Národním divadle a postavil se za mladé. Bohuslavu Martinů nejde o něho samotného, ale o mladé skladatele obecně a o budoucnost celého divadla.

Třetím dopisem v této pozůstalosti je krátký dopis z roku 1929, adresovaný básníkovi Richardu Weinerovi, který byl v té době redaktorem Lidových novin. Martinů odpovídá na anketu vyhlášenou Lidovými novinami – nejvíce se mu líbila kniha Sinclaira Lewise *Babbitt*, jako druhý titul Martinů uvádí „M. Obey: Jouer du triangle”. Jedná se o knihu Andrého Obeye *Le Joueur de triangle*, která získala v roce 1928 francouzskou cenu Prix Renaudot a Martinů měl jistě příležitost se s knihou ve Francii setkat.

ŘECKÉ PAŠIJE – INSCENACE ROKU 2005

Odborníci z řad publicistů, teatrologů, kritiků a dalších příznivců divadla zvolili v anketě Divadelních novin inscenací roku Řecké pašije režiséra Davida Pountneyho, provedené v Londýně (září 2004) a v Brně (leden 2005). Následující úryvky jsou citovány z **Divadelních novin, roč. 15, č. 1, 10. ledna 2006.**

Třebaže tuto inscenaci nelze považovat tak úplně za brněnskou, neboť byla importována z Londýna, přesto si zaslouží, aby byla nominována na Událost roku. Byla to totiž v našich končinách nemilosrdná, leč nezbytná lekce toho, jak by měla vypadat produkce na špičkové evropské scéně.

Věra Drápelová

Opera byla tím, čím je: hudebním divadlem.

Beno Blachut ml.

Z „naší“ oblasti to pro mne bylo představení londýnské královské opery Covent Garden Řecké pašije B. Martinů na závěr programu Česká hudba v brněnském Národním divadle.

Lenka Dohnalová

Inscenace vymykající se svou strhující profesionalitou z naší operní produkce.

Olga Janáčková

Nic lepšího u nás k vidění nebylo: šest let stará inscenace v pravý čas připomněla, jak vypadá skutečně současné operní divadlo!

Josef Hermann

Nejpozoruhodnější, nej kvalitnější a nejvýraznější inscenací v roce 2005 pro mne byla opera B. Brittena: Curlew River (Řeka Sumida). Nevšední, u nás poprvé hrané dílo, zde bylo provedeno jednoduchými, ale velmi přiléhavými výrazovými prostředky. Pokud mohu jmenovat ještě další titul, jsou to Řecké pašije Bohuslava Martinů v Janáčkově divadle Brno, první provedení „londýnské“ verze u nás souborem Royal Opera House z Londýna. Spoluúčinkoval sbor

a orchestr Janáčkovy opery a čeští pěvci (mj. vynikající Richard Novák) v menších rolích.

Eva Herrmannová

Inscenace německo-dánského dirigenta Christiana von Gehrena a režiséra Davida Pountneyho s dokonalými pěveckými i hereckými výkony v sugestivní výtvarné podobě.

Radmila Hrdinová

Velkorysá inscenace, která do domácího operního kontextu přináší poněkud jiná měřítká řemeslná i umělecká.

Lenka Šaldová

Další ohlasy z tisku na Řecké pašije

Sugestivní Řecké pašije právem sklidily ovace diváků

Ač rok teprve začal, zdá se, že Brno už událost letošní sezony zažilo.... na řadu přišel Bohuslav Martinů a jeho Řecké pašije... David Pountney je režisér velkého gesta, který dokáže jeviště zcela ovládnout... Příběh zůstává neskutečně silný, jednotlivé postavy jsou plasticky zahrané a plnokrevné jako v činohře. Otevřený závěr vyvolává stísnující pocit a touhu po potřebné katarzi. Ta se však dostaví až v srdcích zasažených diváků....

Simona Polcarová, Rovnost, 18. ledna 2005

Londýnské Řecké pašije se v Brně dotkly nebe

Hned několik lekcí udělila v Brně českým divadlům londýnská Královská opera Covent Garden svou inscenací Řeckých pašijí Bohuslava Martinů...

Lekce první. Světoznámý výtvarník Stefanos Lazaridis... předvedl, co to je, když scéna skutečně žije... navrhnul konstrukci složenou ze schodišť vinoucích se vzhůru s plošinami symbolizujícími obydlí vesničanů, ale třeba i zastávky na křížové cestě ... Lekce druhá. České publikum mohlo konečně vidět „normální“ úroveň operních umělců na světové scéně. ...jejich jevištní i vokální vybavenost vysoce převyšovala stávající schopnosti sólistů našich scén. V našem operním prostředí naprosto neznámé, senzitivní a expresivní herectví, které vychází zevnitř a nikdy se neuchyluje k okázale prázdným popisným gestům, umožnilo rozvinout strhující drama lidských vztahů... Lekce třetí. Ukázalo se, že i české divadlo se může vzepnout. Orchestr (Janáčkovy opery Národního divadla v Brně) hrál pod taktovkou německo-dánského dirigenta Christiana von Gehrena s velkou ukázněností a barevností, sbor dokázal, že je schopen mnohem více než jen stát a koukat...

Věra Drápelová, Mladá fronta Dnes, 18. ledna 2005

Řecké pašije korunovaly Českou hudbu

...Z pěvců vévodili večeru vynikající Peter Sidhom v roli kněze Grigorise, Mathew Elton Thomas ztvárňující Manoliuse, Marie McLaughlin rolí Kate-

řiny... Legendární brněnský basista Richard Novák propůjčil epizodní roli Starého muže strhující náboj. Sbor Janáčkovy opery odvedl pod vedením sbormistra Josefa Pančíka skvěle soustředěnou práci společně s orchestrem... hudební interpretace uchvátila výrazovou plasticitou a zřídka slýchanou dynamickou jednolitostí obou těles.

Markéta Jůzová, Hospodářské noviny, 18. ledna 2005

Řecké pašije zazněly jinak (glosa)

...Této jiné verzi Řeckých pašijí vtiskla pečeť mimořádnosti hudební stránka nastudování. Dirigent Christian von Gehren dílo pojal se smyslem pro vyostření kontrastů a orchestr přiměl k minuciózně propracovanému výkonu s obdivuhodně bohatou škálou barevností. Pro Řecké pašije má brněnská opera nepominutelný vklad ve vysoké úrovni svého sboru...Korunu celému představení pak nasadila interpretace sólových partů, dokonale přesvědčivá a strhující u všech účinkujících... Konstatujeme, že v této inscenaci – jak praví klasik – nebylo malých rolí.

Jindra Bártová, Rovnost, 19. ledna 2005

Křesťanské ctnosti proměněné v byznys

První verze Řeckých pašijí v brněnském Národním divadle je ojedinělým zážitkem... Předností jeho režie (David Pountney) je detailní herecká práce s operními sólisty, kteří nepostávají bezcílně na rampě, ale skutečně jednají, přirozeně a přesvědčivě... Po hudební stránce přinesla inscenace zážitek z dynamické a výrazové plasticity orchestru, vyrovnané úrovně londýnských i domácích sólistů a vynikajícího výkonu brněnského sboru... Sólistickému obsazení dominoval charismatický basista Willard W. White v roli kněze Fotise, důstojným partnerem mu byl Peter Sidhom... Krásným zážitkem byl Starý muž v podání stále obdivuhodného Richarda Nováka...

Radmila Hrdinová, Právo, 20. ledna 2005

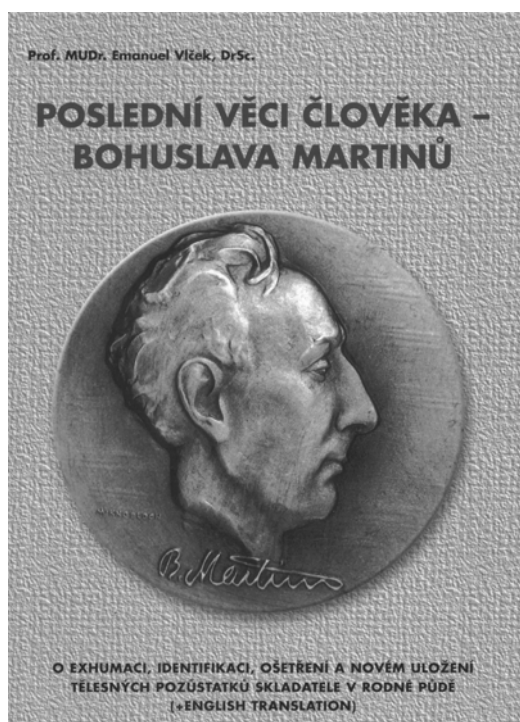
ZVEŘEJNĚNA ZPRÁVA O EXHUMACI BOHUSLAVA MARTINŮ

Jan Kapusta

V roce 1979 dospěla k závěru dlouholetá jednání o převoz tělesných ostatků hudebního skladatele Bohuslava Martinů ze Švýcarska do rodné Poličky. Martinů zemřel 28. srpna 1959 v Liestalu u Basileje a byl pochován na soukromém pozemku svých mecenášů Maji a dirigenta Paula Sacherových na Schönenbergu v Pratteln. Jednání o přemístění se vedla od konce roku 1973 a narážela na zásadní nesouhlas vlastníků místa pohřbu. Ti poukazovali na to, že zemřelý si prý návrat do republiky nepřál, dokud tam bude vládnout komunistický režim. V polovině roku 1979 se úsilím ministerstva kultury ČSR,

Federálního ministerstva zahraničních věcí, Českého hudebního fondu a švýcarského právního experta podařilo dosáhnout zlomu, takže se 15. a 16. srpna mohla uskutečnit exhumace. Odehrála se za přítomnosti řady úředních osobností, také zástupců československého velvyslanectví v Bernu.

K vyzvednutí, identifikaci a převzetí ostatků byl z tehdejší ČSSR vyslán také odborný expert, lékař a antropolog Národního muzea v Praze MUDr. Emanuel Vlček, DrSc., známý specialista, který měl za sebou vyšetření ostatků zejména přemyslovských panovníků a dalších osobností (později zkoumal též Jana Nepomuckého, Bedřicha Smetanu aj.). Po otevření sarkofágu se zjistilo, že tělesné ostatky Martinů se i po dvaceti letech, dokonale balzamovány, uchovaly v překvapivě zachovalém stavu. Byly převezeny, ošetřeny a 27. srpna 1979 slavně uloženy v Poličce na starém hřbitově u sv. Michala do rodinné hrobky k trvalému odpočinku, kde už rok spočívala paní Charlotte. Další podrobnosti celé záležitosti z různých důvodů v podstatě zůstaly utajeny.

Začátkem léta 2005 vydala Společnost Bohuslava Martinů práci profesora Vlčka *Poslední věci člověka – Bohuslava Martinů*. Útlá brožura s reliéfní podobiznou Martinů od sochaře Milana Knoblocha na obálce obsahuje jádro podrobné úřední zprávy, kterou antropolog vypracoval pro ministerstvo kultury. Zahrnuje údaje povolovací agendy, popis zdravotního stavu skladatele v posledním roce života, lékařskou diagnózu příčin smrti, antropometrii a popis podoby zemřelého, hrobu a exhumace a průkaz autenticity ostatků. Připojena jsou doporučení důležitá pro další uchování ostatků a údajů o jejich ošetření před konečným uložením. Přílohu tvoří unikátní fotografie, které tehdy nebylo dovoleno zveřejnit.

Vlčkova zpráva je autentickým, dokumentačně cenným materiálem, který významným způsobem doplňuje dosavadní vědomosti o konci života, tělesnosti, exhumaci a úpravě ostatků Bohuslava Martinů. Shodou okolností se v této době dokončuje další kniha, tentokrát o celé téměř detektivní historii snah o získání, převozu a konečném uložení skladatelových ostatků.

ZÁJEZD PRAŽSKÉ SBM DO KRAJE BOHUSLAVA MARTINŮ

Eva Žižková

Tradiční putování za studánkami se jako každoročně uskutečnilo v posledním májovém víkendu 28. a 29. 5. 2005. Účastnila se ho i neteř paní Charlotte Martinů Colette Lemaire s dcerou. První naší zastávkou bylo Nové Město na Moravě, kterým nás provedla Mgr. Libuše Lašťovková. Narodil se zde Jan Štursa, s jehož sochami jsme se potkávali na náměstí i před muzeem. V zajímavém kostele, vymalovaném uvnitř i vně zdejším rodákem Karlem Němcem, na nás trpělivě čekal průvodce a ani naše hodinové zpoždění mu neubralo na vlídnosti.

*Colette Lemaire, neteř paní Charlotte Martinů,
s dcerou Francine Jolibois u hrobů manželů Martinů v Poličce*

V roce 2005 jsme se vypravili za *Otvíráním studánek* do Třech Studní, kde u Kaprálů Martinů trávil chvíle oddechu. Třem Studním a tomuto kraji svou kantátu věnoval. Tam nás přivítal ing. Kaprál, člen výboru SBM, spolu se starostou panem Brabcem, kteří nám zajistili výborný oběd i odpolední

pohoštění. Slavnost u studánek zahájil pan starosta krátkým úvodem o historii tohoto slavení ve Třech Studních. Pěkně připravený program moderovala paní Jana Kuncová. Kantátu Bohuslava Martinů provedl se sólisty a recitátorem dětský sbor Kantiléna. Po milých vystoupeních dětských folklorních souborů Šípek, Gen, Groš a Bystřinka se mnozí z nás v horkém odpoledni rádi osvěžili u studánek Barborka a Vitulka, pojmenované po skladatelce Vítězslavě Kaprálové.

Odpolední cesta krajem Bohuslava Martinů nás zavedla k mnohasetleté „zpívající lípě“ do Telecího. V její obrovské dutině si podle pověsti bratrský stařík v době pronásledování tajně opisoval z Kralické bible a přitom si prozpěvoval. V prosluněném podvečeru jsme projeli Borovou, kde kromě jiného působení slavný skladatel ještě jako chlapec poprvé veřejně vystoupil. Po příjezdu do Poličky a ubytování v hotelu Opus se někteří z nás prošli večerním městem.

V neděli ráno jsme položili několik růží na hrob Charlotte a Bohuslava Martinů. Potom nás čekal koncert v ZUŠ, který jsme ocenili nejen vřelým potleskem, ale i drobnými sladkostmi. V Památníku Martinů jsme si prohlédli výstavu *Kostýmové a scénické návrhy jevištních děl Bohuslava Martinů*. Někteří z nás navštívili jeho rodnou světničku ve věži nebo obrazovou galerii, jiní si obešli středověké hradby. Po obědě jsme odcestovali přes Litomyšl do Morašic. Gotické malby v kostele sv. Petra a Pavla jedinečné svou výtvarnou kvalitou jsou v doprovodném gotickém nápisu datovány rokem 1393. Ve scéně Klanění tří králů jsou zachyceny věrné podoby lucemburského panovnického rodu: Jana Lucemburského, Karla IV. a Václava IV. Marie má podobu druhé královny ženy

Žofie, donátorky přestavby kostela. O nálezu maleb a jejich odkrytí morašickým farářem Josefem Malým nám poutavě vyprávěla paní Antonie Nádvorníková, jeho dlouholetá hospodyně.

Po krátké zastávce na Růžovém paloučku, kde se s rodnou zemí loučili čeští bratři před odchodem do vyhnanství, jsme odjeli do Košumberku. Tam nás paní průvodkyně doslova vyčerpala přívalem informací o historii hradu i jeho okolí. Unaveni ale spokojeni jsme nasedli do autobusu a v pohodě odjeli do Prahy.

JUBILUJÍCÍ FILHARMONIE A MARTINŮ

Jiří Beneš

První z pořadů jubilejního Slavnostního symfonického cyklu dne 15. září, jímž v sezóně 2005 až 2006 připomíná Státní filharmonie Brno padesát let své činnosti, nesl název *Brno v hudební historii*. Jubilující instituce jím chtěla připomenout alespoň významné kapitoly, jimiž se bohatá historie hudebního Brna dotkla dějin hudby světové. Jednou z nich je vztah brněnských hudebníků k dílu Bohuslava Martinů – nejen v době, kdy se jako skladatel ve světě teprve prosazoval, ale zejména v letech jeho nedobrovolné doživotní emigrace. Skladatel, který žil od roku 1923 prakticky trvale za hranicemi, se všemožně snažil udržet styk se svou vlastí – a až do okupace se mu to dařilo (v *Protektorátu* byl zakázán v roce 1940). Po válce se tento styk obnovil poměrně rychle, ale než mohlo být *doma* provedeno všechno, co mezitím napsal, zakázali ho komunisté podruhé.

O skutečnost, že se dílo jednoho z největších skladatelů dvacátého století stalo v průběhu padesátých let také součástí českého koncertního repertoáru (a vizitkou českých umělců v zahraničí), se zasloužili ponejvíce jeho přátelé a ctitelé. Budiž řečeno, že především brněnští: ze šesti symfonií jich v Československém rozhlasu (hudebním redaktorem brněnské stanice byl Zdeněk Zouhar a s rozhlasem spolupracoval Jan Novák, jediný poválečný český žák Bohuslava Martinů) premiérovala Státní filharmonie Brno pět, z instrumentálních koncertů dvanáct a z menších symfonických skladeb jedenáct. Brněnští hráči dále ve skladatelově vlasti poprvé natočili třiatřicet (!) jeho skladeb komorních. Rozumí se, že těmito rozhlasovým premiérám odpovídala v převážné většině provedení koncertní. Státní filharmonie také

vyvezla Bohuslava Martinů (*třetí symfonii*) na mezinárodní fórum, jímž byl druhý ročník *Varšavské jeseně 1956*, hned na svém prvním zahraničním zájezdu, několik měsíců po svém vzniku.

Na toto prvenství jsou brněnští muzikanti právem hrdí a s tímto pocitem představili na koncertě svému publiku vlasteneckou kantátu *Česká rapsodie*, jednu z mála skladeb Bohuslava Martinů, kterou Brno dosud neslyšelo.

OTVÍRÁNÍ STUDÁNEK

K 50. výročí původní premiéry kantáty Bohuslava Martinů v Poličce
Jan Trojan

Popularita uměleckého díla se neměří jeho obsáhlostí. Naopak výtvoři menších rozměrů náležejí často k nejoblíbenějším. To platí i o dvou skladbách Bohuslava Martinů, o opěře *Veselohra na mostě* a o komorní kantátě *Otvírání studánek*. Navíc obě tato díla vznikla spíš příležitostně, bez představy skladatele, že by komponoval něco mimořádného. *Veselohra na mostě* byla původně rozhlasová opera, jež byla napsána v Paříži (1935) na objednávku Československého rozhlasu Praha a teprve později zdomácněla na operních jevištích. *Otvírání studánek* Martinů složil v Nice (1955) na text, který mu zaslal jeho krajan, poličský rodák Miloslav Bureš. Není pochyby o tom, že podstatným momentem v nečekaném ohlasu této skladby byl její námět. Jde o dívčí obřadní zvyk, související s vítáním jara, kdysi rozšířený na českém území a později zachycený v národopisné literatuře. Uvedme na ukázkou alespoň tři články v Zíbrtově časopise *Český lid*. Josef Švehla je autorem článku *Čistění studánek na jaře ve Starém Taboru* (1931). Legendární dlouholetý redaktor časopisu Čeněk Zíbrt přispěl k tematice článkem *Slavnostní čistění studánky v Sloukovicích* (u Přelouče, 1931). Daniel Vilde popsal obyčej o letnicích spojený s čistěním studánky a procesím v příspěvku *Svatodušní slavnost u studánky „Svěstice“ u Brandýsa nad Labem* (1909). Mimo tento oficiální národopisný časopis byly publikovány další články na stejný námět v krajinských listech.

Josef Karel, učitel ve vesničce Vlčkov (mezi Ústím nad Orlicí a Litomyšlí), uveřejnil ve vlastivědném sborníku *Od Trstenické stezky* (1926) článek *Čistění studánek*, v němž zachytil tento obyčej, jak se dochoval ještě na počátku 19. století na Litomyšlsku, Lanškrounsku a Ústecku. V beletristickém příspěvku autor popisuje událost posledního májového dne, jehož hrdinkou je první družice,

královna vyvolená dívkami ke slavnosti čistění studánek. „Ranní slunko vyhlédlo nad Kozlovský vrch” – podle úvodní věty článku se slavnost odehrává v Kozlově. Tento půvabný kout přiblížila milovníkům krajiny Josefa Vejrychová, matka první manželky Maxe Švabinského, v knížce *Jak bývalo v Kozlově* (1924):

„Vysoko na ověnčeném trůně seděla královna družic – Slezáková Markétka, majíc věnec lučního kvítí na hlavě. Pozvedá do výše opentlený kamenný džbán všem na znamení, že bude celý rok plný čisté a zdravé pramenité vody. Kolem ní stojí ostatní družice, vystrojené v nejlepších svátečních šatech, drží v rukou plecháče, lopaty, hrábě, háky a motyky, kterými budou čistit studánky i jejich nejbližší odtok... Družice sestoupily z vozu, seřadily se do kruhu a vzavše královnu doprostřed, spustily:

*‘Králko, milá králko,
studánko rubínko,
proč tebe zkalili
– proč že tě rmoutili?’*

*A královna odpověděla:
‘Jsem rubínka opuštěná,
voda moje zakalená,
zlý moc čarovný
nedbaly na můj hlas varovný.’”*

Pozorný čtenář si všiml souvislosti těchto řádků s textem kantáty *Otvírání studánek* Bohuslava Martinů. Autor *Písně o studánce Rubínce* (neboť tak zněl původní název básně Miloslava Bureše) převzal od regionálního literáta nejen námět, ale také jeho vypracování, včetně devatenácti doslovně přejatých veršů lidové poezie. Dějiště dětského jarního obyčeje přemístil k rybníku Sykovci u vsi Tři Studně. Vybájl si k tomu postavu lidového vypravěče „stařečka Jáchyma”, který „za letních podvečerů sedával kdysi na břehu Sýkovce... pro každý den měl novou pohádku nebo zbrusu nový příběh... zkazku o májovém otvírání studánek... doprovázel i zpěvem.”

Umístění jarního zvyku ke Třem Studním bylo účelové; básník tím vyšel vstříc citovému vztahu skladatele k tomu kouzelnému (dnes už civilizací bohužel do značné míry kouzla zbavenému) koutu. Sám podlehl sugesci svého dílka, neboť od té doby se soustředil na folklorní inspirace z Vysočiny. Snad v touze po originalitě zamlčel autor zdroj inspirace své básně. Mohl přece uvést třeba ve formě motta něco z textu Josefa Karla. To ovšem neumenšuje význam jeho básně, v níž rozvinul lidopisný námět do netušené šíře. Navíc se mohl těšit z jejího zhudebnění největším tvůrcem současné české hudby.

Geneze dnes už legendární skladby není bez zajímavosti. Z vyčerpávajícího rozboru, který skladbě věnoval Jaroslav Mihule v obsáhlé monografii (*Bohuslav*

Martinů, osud skladatele 2002), se dozvídáme mnoho zajímavého v celku i v podrobnostech. Komponista dostal dopis z Brna od ženského sboru, jehož dirigent Zdeněk Zouhar ho žádal, jestli by jim něco nenapsal, a tak si sedl a napsal *Petrklíč* (1.-5. 8. 1954). Tento téměř na objednávku vzniklý, nepříliš rozsáhlý cyklus pěti dvojzpěvů pro soprán, alt, housle a klavír náleží k nejlepšímu, co skladatel vytvořil. A nejen to, jak už naznačil jeho životopisec, *Petrklíč* otevřel cestu ke vzniku *Otvírání studánek*. Stárnoucí skladatel, jemuž nebylo dopřáno navštívit svůj dávno ztracený domov, podléhal rád stále znovu okouzlení lidovými texty z Čech a Moravy.

Okruhu lidové poezie je blízká i báseň, kterou mu zaslal jeho krajan, rodák z Poličky. 2. července 1955 píše Martinů z Nice sourozencům o tom, že dostal moc pěknou báseň od svého krajana Miloslava Bureše. 5. července vyjadřuje rodině do Poličky přání, že by tam brněnští mohli udělat světovou premiéru díla, komponovaného na tak krásnou báseň. 12. července byla již kantáta *Otvírání studánek* hotová! Skladatel ji nazval podle poetického titulu ze sbírky *Moravské národní písně* Františka Sušila (384. *Otvírání*). 16. července Martinů posílá do Brna Zdeňku Zouharovi kantátu s opětovaným přáním prvního provedení v rodném městě. Skladatelovu přání bylo vyhověno. 7. ledna 1956 zaznělo *Otvírání studánek* jako původní premiéra v Tylově domu osvěty v Poličce v podání ženského sboru OPUS z Brna. Zpívali Běla Dejmková, Amalie Braunová a Eduard Hrubeš, recitoval Rudolf Walter. Hráli Miroslav Matyáš, Rudolf Tomica, Ferdinand Rušák a Věra Zouharová. Dirigentem byl Zdeněk Zouhar.

O měsíc dříve, 7. prosince 1955, snad z iniciativy básnickovy, se konalo interní provedení v Praze v Klubu skladatelů, za přítomnosti celebrit (Václav Dobiáš, Václav Talich), označované za předpremiéru.

Od té doby se *Otvírání studánek* rozletělo široko daleko po kulturním světě a stalo se jednou z nejznámějších skladeb Bohuslava Martinů. Doma jejich popularita vzrůstala i díky slavnostem ve Vlčkově, v domově i v zahraničí šířily jejich oblibu zdařilý televizní film (1956) a kreaace pro Laternu magiku (1960). Svou povahou, spojením zpěvu, hudby a recitace představují *Studánky* skladbu otevřenou, schopnou mnohotvárného zpracování.

Kantáta *Otvírání studánek* je dílo jedinečné. Po nich následovaly ještě tři skladby na texty Miloslava Bureše, inspirované Vysočinou a tvořící se *Studánkami* volný cyklus. Je to *Legenda z dýmu bramborové nati* (Řím, 1956), dále *Romance z pampelišek* (Řím, 1957) a *Mikeš z hor* (Schönenberg, 1959). Všechny tři mají svůj půvab, ne však již jejich umělecké posvěcení.

Zdeněk Zouhar uvádí v studii *Tři rukopisné skladby* (1957), jež je první statí o *Otvírání studánek*, málo známou vzpomínku básníkovu. Mladý autor věnoval druhou sbírku lyrických básní *Nevěsta* skladatelovi a ten ho požádal o nějaké verše o Vysočině. Došlo k tomu jednoho prázdninového večera na náměstí v Poličce. Martinů už byl zralý muž, Burešovi nebylo tenkrát víc než dvacet let.

Mladý adept poezie skladatelovi odpověděl něco v tom smyslu, že mu poskytne snad jednou verše zralé, jež budou hodny jeho hudby.

Stalo se tak skutečně – po pětadvaceti letech. Miloslav Bureš předložil Bohuslavovi Martinů vhodnou báseň v pravou chvíli. Snad můžeme jeho lví podíl na úspěchu *Otvírání studánek* přirovnat k úloze libretisty, jehož mimořádně zdařilý text oživil Mistr geniální hudbou.

BOHUSLAV MARTINŮ V PAŘÍŽI A BALET PODIVUHODNÝ LET

Eva Velická

Český skladatel Bohuslav Martinů se narodil v roce 1890 v malém českém městě Polička ve věži kostela sv. Jakuba, kde žil do svých jedenácti let. Říká se, že život ve výšinách Martinů jako skladatele ovlivnil a vnesl do jeho tvorby jakýsi nadhled, určitý moment čistoty a smysl pro řád. Z takového perspektivního pohledu z výšky si však můžeme zhruba rozdělit také celý život Martinů, který se vyznačuje několika velkými místními přesuny a tím i přínosem určitých specifík do jeho tvorby. První část života do roku 1923 trávil Martinů ve vlasti, kde se postupně začínal etablovat jako skladatel, jeho skladba *Česká rapsodie* (1918) byla dokonce provedena i Českou filharmonií. Tato první „česká“ perioda však vlastně nikdy neskončila, protože touha Martinů vracet se domů, která bohužel v posledních letech života nebyla naplněna, je pro jeho život i dílo velmi signifikantní. V roce 1923 odchází Martinů do Paříže a zůstává zde mnoho let. Ožení se s Francouzkou, stane se součástí skupiny nefrancouzských skladatelů působících v Paříži „L'école de Paris“, jeho díla jsou publikována francouzskými nakladateli. V roce 1941 je Martinů nucen válečnými okolnostmi opustit Francii a vydává se do Ameriky. Zde spolupracuje s velkými dirigenty (jako je Sergej Kusevickij, Charles Munch, Georg Szell), umělci a orchestry a v této době vzniká mimo jiné jeho 6 symfonií. Po určité době se Martinů vrací nastálo do Evropy, bohužel již nikdy ne do vlasti, a pobývá převážně ve Francii, Itálii a Švýcarsku, kde také v roce 1959 umírá.

Do Paříže odchází Martinů tedy v roce 1923, když se mu podařilo získat krátké stipendium ke studiu skladby u Alberta Roussela, místo několika měsíců však zůstal Martinů nakonec 17 let. Více než studium skladby u jednoho učitele ovlivnilo Martinů město, či spíše fenomén Paříže 20. let. Paříž zprostředkovala Martinů především kontakt s množstvím stylů, směrů a osobností. Kromě samotných hudebních podnětů – klasické hudby z celé Evropy, kabaretů, šansonů, amerického jazzu atd. – byl pro Martinů podstatný styk se směry

literárními, styk s malíři a umělci ze všech oborů. Tato pluralita podnětů se přetavila u Martinů ve velkou snahu či přímo chuť experimentovat a vyzkoušet si různé styly, komponovat na texty dadaistické či surrealistické. Pro tyto experimenty je příznačný vznik pětice pařížských baletů z let 1925-27, které se vyznačují snahou zachytit pokaždé jiný svět a pokusit se pokaždé o nový přístup. V nově vzniklé Československé republice v roce 1918 se začíná teprve rodit svébytný baletní repertoár. V Paříži, kde se Martinů v roce 1923 ocitá, je naopak baletní a taneční umění důležitou součástí celé divadelní tradice a zvláště ve 20. století nabývá na popularitě. Francouzští skladatelé se hojně věnují formě baletu, osobnosti spojené s tancem se stahují do Paříže, hvězdou předválečných a válečných let je tanečník Václav Nižjinskij. Jednou z vedoucích postav a hybatelů je Sergej Ďagilev, který se svým Ruským baletem podnítil vznik řady baletních experimentů, jak na poli tanečním, tak i hudebním.

Bohuslav Martinů v ulici Delambre, 1932 © PBM

Není bez zajímavosti, že v roce 1929 doporučuje Paul Hindemith Ďagilevovi, který hledá nového baletníka, místo sebe Bohuslava Martinů. Bohužel rok 1929 je rokem smrti Sergeje Ďagileva a k žádné spolupráci mezi Martinů a pravděpodobně nejznámějším „baletním principálem“ nedošlo. Klíčový skladatel baletního žánru a mnoholetý Ďagilevův spolupracovník Igor Stravinskij se tak

samozřejmě stal pro Martinů vzorem i soupeřem a v řadě kritik jak v Československu, tak i ve Francii je mu Stravinskij stále podsouván.

V nepřehledném množství vlivů a v sousedství těch nejuznávanějších osobností bylo pro zahraničního skladatele jistě obtížné se zorientovat a nepropadnout epigonství. Nesmíme však zapomenout, že Martinů bylo v době příchodu do Paříže 33 let a vytvořil již řadu závažných děl. To, že Stravinskij Martinů v počátku ovlivnil je nepopíratelné. Když přišel Martinů do Paříže, okamžitě se nadchnul pro jeho dílo, ale jak soudí Theo Hirsbrunner ve své práci „Igor Strawinsky in Paris“, Martinů nikdy nebyl jeho epigonem, ani ve své nejranější pařížské fázi. „Jeho orchestrální dílo *Half-time* (1924) ukazuje vlivy Stravinského a přesto je to samostatné dílo, které mohlo vzejít jenom od českého skladatele, kterým Martinů ve své podstatě stále zůstal“.

Tehdejší reakce a hodnocení Martinů originality však nebyly zdaleka tak pozitivní, a proto Martinů v roce 1925 rozhořčeně píše v dopise svému příteli Stanislavu Novákovi „Prosím Tě, říkej každému, koho potkáš, že můj balet o myších [*Kdo je na světě nejmnocnější*] je starý tři roky, tedy [vzniklý] v době, kdy jsem nevěděl o Stravinském nic, jenom, že napsal *Petrušku*, ale neznal jsem ho... Mně je to celkem jedno, ale že se dostanu zase do takové klece, jako byl impresionismus. Teď už se nikdo nezmíní o mém naprostém podlehnutí Debussymu, už jsem hned zase podlehl Stravinskému. To je totiž zrovna vedle sebe, že jo?“

Vidíme, že Martinů nechtěl být spojován s jedním směrem, nebo dokonce s jednou osobou a skutečně se jeho díla od počátku pobytu v Paříži vyznačují hledáním – hledáním stylu kompozičního, hledáním literárních předloh pro svá díla i zkoušením všech možných forem a žánrů. Martinů komponuje komorní hudbu i velká obsazení, od klasických žánrů se dostává až k experimentům na pomezí mnoha žánrů (balet-hudba-divadlo-film-pantomima). Celá dvacátá léta hledá libreta vhodná pro hudební zpracování – samozřejmě nejenom pro baletní, ale také pro opery.

Tyto tendence odráží obecně Martinů snahu tvořit pro divadlo a konfrontovat své umění s textovými předlohami, které představují texty velmi klasické až po texty surrealistické a absurdní. „Svého libretistu“ nachází v osobě francouzského surrealisty a dadaisty Ribemont-Dessaignese (opery *Slzy nože/Larmes du couteau*, *Tři přání/Trois souhaits*, *Den dobročinnosti/Le Jour de bonté* a balet *Šach králi/ Echec au roi*) a později ve 30. letech komponuje zásadní „surrealistickou“ operu *Juliette* na text George Neveuxe.

Ve sféře baletů jsou témata i jejich zhudebnění pokaždé odlišné, inspirací je často také určitá možnost konkrétní realizace baletu na scéně. První balet pařížské pětice tvoří *Vzpouře (La Révolt)* na vlastní bizarní text skladatele o vzpouře tónů, kde hudebně zaznívají výrazné jazzové prvky a stylizované taneční rytmy. Druhý balet *Motýl, který dupal (The butterfly that stamped)*,

zatím stále neproveden, se výrazně odlišuje. Jako předlohu si Martinů zvolil exotickou pohádku Rudyarda Kiplinga a pro vytvoření orientální atmosféry nasazuje ženský sbor. Třetí balet – opět zcela odlišný od dvou předchozích – je hudebně asi nejznámější díky suitě, která se často ozývá na koncertních pódii. *Kuchyňská revue (La Revue de cuisine)* je vlastně o životě a tanci kuchyňského nádobí a byla vytvořena speciálně pro skupiny české tanečnice Jarmily Kröschlové. *Kuchyňská revue* je jedním z klíčových děl Martinů jazzové peridy. Na konec následují dva tzv. mechanické balety z roku 1927 *Natáčí se (On tourne)* s marionetami a konečně *Podivuhodný let (Le raid merveilleux)*, „mechanický balet bez osob“.

Bohuslav Martinů a Jaroslav Ježek v Paříži, 1928 © PBM

Případ tohoto baletu je velmi zajímavý tím, jak reflektuje současnou francouzskou událost i svým záměrem experimentální realizace, ke které však bohužel nedošlo. Jak si můžeme vysvětlit slovo „mechanický“ u baletu? Georges Antheil – v Paříži žijící Američan tzv. „bad boy of music“ komponuje např. v roce 1926 skladbu *Ballet mécanique* jako vyvrcholení mechanické estetiky. Používá v něm ohromný aparát včetně různých elektrických nástrojů, zatímco „mechanický balet“ od Martinů je skladbou komorní pro 7 nástrojů. Mechanický neznamena u Martinů tedy v žádném případě – mechanickou hudbu či mechanické zvuky a nástroje. Martinů se ani ve svých největších experimentech nevzdálil od klasického instrumentáře, k výjimkám patří jeho skladba *Fantazie pro teremin, hoboje, smyčcový kvartet a klavír (Fantasia for Theremin with Oboe, String Quartet and Piano)* z roku 1944.

Slovo „mechanický“ v podtitulu baletu se dá vysvětlit snad dobovou oblíbeností tohoto slova a představou o spojení hudby s pohybem předmětů. „Mechanický“ může také znamenat spojení se světem moderní civilizace, což z hlediska tématu tohoto baletu odpovídá. Inspirací se stala skutečná událost, kterou tehdy Francie velmi prožívala – pokus o přelet Atlantského oceánu. Všichni známe první úspěšný přelet Američana Charlese Lindbergha z května 1927, jenž pak inspiroval řadu skladatelů, kteří mu připisovali své skladby či vytvářeli nové opusy na téma vítězství člověka a moderní techniky. Sám Martinů připsal dodatečně Lindberghovi svou skladbu *La Bagarre*. Méně známá je však skutečnost, že několik dní před Lindberghem se o to samé pokusili dva francouzští letci Nungesser a Coli. Pobídnuti vypsáním vysoké odměny, se pokusili o první non-stop let přes Atlantik na palubě svého letadla „L'Oiseau blanc“ (Bílý pták). Jejich let byl sledován tiskem. Dne 9. 5. 1927 uveřejnil časopis *La Presse* mylně zprávu o letu s řadou podrobností, včetně šťastného přistání v Americe. Teprve za několik dní se konsternovaná Francie dozvěděla pravdu o zmizení letadla a obou letců. A až ve třicátých letech byl v oceánu, nedaleko New Yorku nalezen motor stejného typu, který měl také „L'Oiseau blanc“. Tragika či tragikomika celého případu je o to větší, že o 14 dní později 21. 5. se přelet přes oceán podařil Lindberghovi.

Co Martinů na tomto námětu zaujalo snad může osvětlit jeho o rok později vytvořený text pro český časopis o soudobé hudbě *Přítomnost* „...statisíce lidí zápasí, vyrovnává se, vítězí, prohrává, aniž by to pokládali za něco heroického. Je to prostě život... Dnes je heros Nungesser a Coli, heroové tragiky, a Lindbergh, který vítězí. Zde jsme na pevné půdě. Je to prostší a je to i lidštější. Hrdina tragédie pozbyl své povýšenosti, zvláštnosti.“ Prostota a přirozenost oproti heroismu, téma letadla, bláznivé novinářství a honba za senzací – to vše vyhovovalo ovšem také dobře dobovým požadavkům po civilizačních námětech. Martinů počítal při realizaci s experimentálním divadlem Mme Bérizy a kromě partitury se zachovalo několik Martinů režijních poznámek a náčrtů – které vypovídají skutečně ve vizuální představě skladatele spíš než o typickém baletu, o experimentu ovlivněném filmovými technikami a zkušenostmi z předchozích děl. Bohužel balet nebyl proveden, protože avantgardní Bériza divadlo zanedlouho zkrachovalo. Partitura se pak na desítky let ztratila, stejně tak jako letadlo „Bílý pták“ a byla znovu objevena až v 90. letech 20. století v Berlíně. Balet byl poté proveden koncertně, nahrán i ztvárněn v televizní podobě. Provedení na scéně, tak jak to Martinů zamýšlel, se dílo stále ještě nedočkalo.

KAMÍNEK DO MOZAIKY

Zpráva o korespondenci Bohuslava Martinů s Národním divadlem

Šárka Krejčí

Dopisy Bohuslava Martinů s Národním divadlem představují jen malý zlomek z rozsáhlé korespondence, kterou se podařilo postupně nashromáždit v pražské Nadaci Bohuslava Martinů. Zachycují umělecké zájmy skladatele a doplňují obraz některých podstatných událostí jeho života v období mezi dvěma světovými válkami.

Martinů byl v písemném kontaktu s Národním divadlem (dále jen ND) v průběhu dvou významných epoch v dějinách ND, v nichž se ujal vedení opery dvě mimořádné umělecké osobnosti, Otakar Ostrčil (1921-1935) a Václav Talich (1935-1944, poté krátce 1947-1948). Martinů s nimi vyjednával o provedení některých svých oper a baletů. Snažil se rovněž zasahovat do výběru umělců, kteří se budou na inscenacích podílet.

Z korespondence je zřejmé, že se Martinů staral o provádění svých děl se značnou dávkou trpělivosti a že cílevědomě pracoval na svém uměleckém prosazení. Na premiéru své „baletní novinky“ *Istar* (11. září 1924) čekal tři sezóny od jejího přijetí do repertoáru ND. Představení mělo nakonec velký ohlas u obecnosti i v tisku, což znamenalo pro začínajícího skladatele mnoho. Dalším významným úspěchem ve spolupráci s ND se stala premiéra *Špalíčku* (19. září 1933). Tento balet vzbudil zájem také v zahraničí. Prostřednictvím pražského ND byly zapůjčeny hudební materiály *Špalíčku* do Národního divadla v Bělehradě, kde nakonec k nastudování z poněkud nevyjasněných důvodů nedošlo, a teprve po dvou letech se po různých zmatcích podařilo vrátit zapůjčený materiál na správná místa.

Kromě scény ND se trvale zajímalo o nová jevištní díla B. Martinů také Zemské divadlo v Brně. Zasloužilo se mimo jiné o nadšené přijetí celovečerní „lidové opery-oratoria“ *Hry o Marii* (premiéra 23. února 1935), kterou Martinů současně nabídl i pražskému ND. Do dramaturgického plánu ND zařadil *Hry o Marii* ještě před svým odchodem O. Ostrčil a jeho nástupce V. Talich se jich s radostí ujal rovněž jako dirigent. Můžeme opět sledovat, jak Martinů o svá díla pečoval. Při zadávání opery do repertoáru ND projevil zájem napsat článek do divadelního listu, v němž by chtěl zmínit nové prostředky, které ve svém díle používá. V průběhu vyjednávání zajistil, aby ND dočasně zapůjčilo partituru a klavírní výtah *Her o Marii* do Nadace Bedřicha Smetany, kde se chtěl ucházet o cenu. Zároveň se opakovaně snažil prosadit výpravu Františka Muziky z brněnské inscenace a vyjadřoval se i k výběru ostatních umělců.

Převzetí správy opery ND Václavem Talichem mělo pro další uplatnění tvorby B. Martinů klíčový význam. Martinů se s Talichem znal již z doby, kdy hrál u třetího pultu druhých houslí jako stálý člen orchestru České filharmonie (1920-1923). Obdivovali se navzájem po umělecké stránce a snažili se jeden

pro druhého hledat pracovní příležitosti. Jejich spolupráce postupně přerostla v hluboký přátelský vztah. Po Sukově smrti se Martinů na Talicha v dopisech opakovaně obracel s žádostí, aby se za něho přimluvil při konkurzu na místo profesora na konzervatoři (1935-1936, znovu 1939). Zmiňoval se také o zamýšleném definitivním návratu do Čech, který mu ovšem neustále se komplikující předválečná situace neumožnila.

Vyvrcholením jejich společných uměleckých snah se stala premiéra *Julietty* na scéně ND ve spolupráci s režisérem Jindřichem Honzlem, výtvarníkem Františkem Muzikou a choreografem Joe Jenčíkem (16. března 1938). Tento moderní scénický projev vyvolal v Praze navzdory napjatému politickému ovzduší značný ohlas. Sám skladatel považoval premiéru *Julietty* za mimořádnou událost. Prožíval její přípravy, byl šťastný, že mohl spolupracovat s lidmi, se kterými si dobře rozuměl.

Jindřich Honzl, Jaroslav Gleich, Georges Neveux, Václav Talich, Ota Horáková a Bohuslav Martinů. Vedoucí tým na premiéře Juliette v Národním divadle, Praha 1938 © PBM

Z krásného operního snu probudila vzápětí celou Evropu na několik let válka, po jejímž ukončení byl Talich nařčen z kolaborace s Němci a na šest týdnů uvězněn. Martinů zprostředkované zprávy nemohl pochopit, snažil se přítele v dopisech povzbuzovat a nabízel mu různé pracovní příležitosti v zahraničí. Vzpomínky na *Juliettu* oběma v těžkých chvílích dodávaly energii.

Vytautas Bacevičius a Bohuslav Martinů – podobnost osudů?

Eva Velická

Název toho krátkého příspěvku se může možná zdát poněkud vykonstruovaný, ale inspirovala mě k němu účast na konferenci ve Vilniusu „*Vytautas Bacevičius (1905-1970) and his contemporaries: International links and contexts of the first Lithuanian music avant-garde*“. Litevský skladatel stále ještě čeká na obecné uznání a vstoupení do povědomí nejen světa, ale i Litevců samých. Myslím, že zvolená cesta ukazování paralel a srovnávání s jinými skladateli – i když je toto u solitéra Bacevičiuse zvlášť obtížné – je cestou dobrou i v případě, že osobní kontakt či přímý vliv chybí. Martinů a Bacevičius se zřejmě nikdy nesetkali a nevíme, zda o sobě navzájem věděli. Jejich osudy jsou si přesto v mnohém velmi podobné.

Vytautas Bacevičius (1905-1970)

Martinů žil v Paříži od roku 1923 a v roce 1941 odešel do Ameriky, aby se později sice vrátil zpět do Evropy, nikdy však již ne do své vlasti. Bacevičius pobýval v Paříži kratší čas 1927-30 a od roku 1940 až do své smrti žil v USA. Tak jako Martinů toužil po návratu do vlasti, což mu taktéž z politických důvodů nebylo nikdy umožněno. Hudba obou skladatelů je odlišná, hudební jazyk Bacevičiuse je obecně založen na atonalitě. Jako několikaletý šéf litevské sekce ISCM měl samozřejmě z českých skladatelů blíž asi k Hábovi. Do Paříže přišel 22letý Bacevičius také studovat, byl však mladší než Martinů v době svého příchodu k Albertu Rousselovi a ovlivněn jiným hudebním prostředím z Litvy a Polska – přesto pro něj a jeho skladatelský vývoj měla Paříž zásadní význam. Oproti Martinů, který tíhl ke směrům literárním a výtvarným jako surrealismus či dadaismus a k různým formám scénických experimentů si začíná Bacevičius formovat svou vizi kosmické hudby (the vision of „cosmic“ music), pod vlivem např. Skrjabina, Joliveta či Varèse. Ve Spojených Státech, kam se dostal Bacevičius přes jižní Ameriku, nikdy skutečně nezakořenil a cítil se zneuznaný jako skladatel i jako klavírista. Neustále ho také pronásledoval strach o získání povolení k pobytu, jak to známe i u Martinů.

Přes rozdílnou hudbu, vychozí vlivy i lidské povahy je oběma skladatelům podobný jejich nelehký úděl umělce z malé země (později zařazené do komunistického bloku), který se musel protloukat v cizině mezi tisíci dalšími umělci a bojovat o své místo a uznání.

ROZHOVOR S MARTINEM KASÍKEM

„Hrát skladby Bohuslava Martinů mě naplňuje velkou radostí“

Livia Posádková Krátka

Jméno Martina Kasíka, kterého světová kritika již před lety zařadila do linie skvělých českých klavíristů jako Rudolf Firkušný či Ivan Moravec a ve srovnání ho postavila vedle Marthy Argerich nebo Vladimira Horowitze, určitě není nutné zvlášť představovat. Na svém kontě má několik titulů z prestižních mezinárodních soutěží, jeho koncertní kalendář absolvovaných i plánovaných koncertů obsahuje dlouhý seznam nejrůznějších měst nejenom v Evropě, ale také v Americe a v Asii. V jeho repertoáru klavírních koncertů se vedle Mozarta, Rachmaninova, Brahmsa nebo Dvořáka vyjímá i jméno Bohuslava Martinů. Na loňském turné po USA s úspěchem uvedl jeho *Koncert pro klavír a orchestr č. 5, H. 366* – 26. února v Zanesville Ohio a 3. března v Iowa State University, v obou případech za doprovodu Symfonického orchestru hlavního města Prahy FOK pod taktovkou Rastislava Štúra. Z interpretace Martina Kasíka možno vycítit velice pozitivní vztah k hudbě Martinů. A jak vypadá tento vztah formulován slovy?

Jakou roli hraje ve Vašem repertoáru klavírní dílo Bohuslava Martinů?

Dílo Martinů je pro mne standardní repertoár. Snažím se jej uvádět zejména na zahraničních pódii, ne všude je jméno Martinů dostatečně známo.

Kterou jeho skladbu jste si oblíbil jako interpret a proč?

Mám dvě. *Sinfoniettu giocosu* a *Tři české tance* – pro jejich neobyčejnou vtipnost a harmonicko-rytmickou bohatost.

Jaký vztah máte k hudbě Martinů jako posluchač? Máte vůbec ve svém volném čase chuť poslechnout si kromě klavírní tvorby Martinů i jiná jeho díla?

Velmi rád poslouchám jeho komorní dílo – violoncellové sonáty, tria, samozřejmě symfonie, sbory... Stále víc mě ohromuje, jaké nesmírné množství skvělé hudby Martinů složil.

Mnozí obdivovatelé hudby Bohuslava Martinů přiznávají, že se jeho tvorbou museli delší dobu „proposlouchávat“. Kdy jste ho pro sebe „objevil“ Vy?

S hudbou B. Martinů jsem přišel do styku brzy – na hudební škole byly zvláště oblíbené jeho drobné cykly, *Etudy a polky*. Mně osobně jeho hudba nikdy nepřišla „nesrozumitelná“.

Vaše interpretace Martinů klavírního díla se vyznačuje obdivuhodnou lehkostí, je plná espritu a dá se říct mladického náboje. Došel jste k tomuto pojetí Martinů tvorby spíše studiem – takřka „rozumem“, nebo se Vám jeho hudba takto zkrátka jeví?

Snažím se na to jít oběma způsoby. Martinů píše hudbu (aspoň já to tak vnímám), která promlouvá k posluchači přímo, strhne ho rytmickým nábojem, melodickou vřelostí, úžasnou, klidnou atmosférou pomalých vět. Současně je to hudba plná drobných detailů, kterých si nemusíte jako interpret všimnout, když pozorně nečtete notový zápis a nezamyslíte se nad ním.

Je Vám Martinů blízký po hudební stránce? Máte pocit, že Vám opravdu „sedí“?

To bych o sobě nerad tvrdil, můžu říct tolik, že hrát jeho skladby mě naplňuje velkou radostí.

Jak je Vám sympatické jeho jednání a životní postoje?

Z toho, co o Martinů vím, mi připadají zvlášť cenné dvě věci – nesmírná pracovitost, věčné hledání v oblasti hudby a jeho nesmiřitelný postoj k totalitním režimům.

Martinů se za svého života prosadil lépe v Americe než doma (bez ohledu na důvody). Cítíte Vy při svých turné nějaké rozdíly ve vnímání hudby Martinů u publika domácího a za hranicemi?

Naprosto ne. Myslím, že je to důkaz univerzálnosti jeho hudebního jazyka a díla.

Martinů psal svoje díla často pro konkrétního interpreta. V případě 5. klavírního koncertu B dur, který jste loni hrál na svém americkém turné, byla dedikantkou půvabná mladá klavíristka Margrit Weberová. Vnímáte Vy, jako klavírista s osobitým a vyhraněným stylem, rozdíly řekněme v klavírních koncertech Bohuslava Martinů, které by plynuly ze „psaní na míru“?

Ano, 5. koncert je výrazně "ženský", jemný a barevný. Je jasné, že Bohuslav Martinů dobře znal své interprety. Myslím, že ho velmi inspirovali. Jedno je však společné všem jeho koncertům – technická náročnost.

Martinů hrajete poměrně často na koncertech – co připravujete do budoucna?

V příští sezóně bych chtěl uvést jeho *Sonátu pro klavír* a výběr z *Etud a polek*.

Jak je to s nahrávkami? Mohou se příznivci Vaší hry a zároveň klavírního díla Martinů těšit na nějaký projekt?

Plánů by bylo mnoho, orchestrální projekty se dnes realizují málo, takže vidím reálněji natočení recitálového programu se *Sonátou* jako stěžejním bodem a rád bych se také pustil do jeho klavírních trií.

† MIROSLAV NOVÝ 3. 3 1924 – 29. 5. 2005

29. května 2005 se po krátké nemoci uzavřel život skromného, slušného a nenápadného člověka – muzikologa Miroslava Nového. Vydání *Tematického katalogu skladeb Josefa Suka* na konci loňského roku, díla na kterém pracoval společně s dr. Zdeňkem Nouzou poslední roky a velmi se na něj těšil, se již bohužel nedočkal.

Miroslav Nový absolvoval hudební vědu a estetiku na Karlově univerzitě. Poté působil jako redaktor v symfonické a hudebně vzdělávací redakci Československého rozhlasu (od roku 1953), lektor pro tvůrčí práce v Českém hudebním fondu (1963-1969) a odborný pracovník ve Smetanově muzeu v Praze (1969-1988). Podílel se na projektu desetisvazkové řady *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty. Kritické vydání*, stejně jako na přípravě několika svazků not edice souborného vydání díla Antonína Dvořáka.

Účastnil se mezinárodních konferencí, byl autor odborných článků v různých periodikách již od poloviny 40. let.

Po léta přispíval svými radami a vědomosti nejen v Českém spolku pro komorní hudbu, Společnosti Antonína Dvořáka, Společnosti Josefa Suka, ale také ve Společnosti Bohuslava Martinů.

Opustil nás výborný umělec a vzácný člověk

† Otakar Trhlík 19. 1. 1922 – 27. 8. 2005

Ctírad Kohoutek

S Prof. PhDr. Otakarem Trhlíkem jsme se loučili 3. září v evangelickém kostele J. A. Komenského v Brně. Patřil mnoho let k mým nejmilejším hudebním kolegům a přátelům. Ačkoliv už třiaosmdesátiletý a poslední dobou postihován občasnými zdravotními neduhy a příhodami, odešel neočekávaně. Po pádu s poraněním hlavy byl sice hospitalizován ve Frýdku-Místku, ale z bezvědomí se již neprobral.

Býval svěží, aktivní, reálně optimistický, pln životních i tvůrčích plánů. Tak jsme ho znali a ještě zastihli uprostřed léta s jeho manželkou, významnou herečkou Janou rozenou Ebertovou, na jejich chatě ve Svitávce u Boskovic. O to je jeho ztráta bolestnější. Ještě koncem letošního června s jemu vlastním pracovním zaujetím vedl společně s Františkem Vajnarem mezinárodní

dirigentskou dílnu (workshop) v Hradci Králové. Mimořádná audio-vizuální paměť mu neustále dovoľovala dirigovat řadu stěžejních hudebních děl z paměti. Svědčí o tom například i loňské koncerty se Smetanovou Mou vlastní v Ostravě a Havířově k 50. výročí Janáčkovy filharmonie.

V rodném Brně vystudoval klasické gymnázium a dva konzervatorní ročníky kompozice a dirigování. Po válečném přerušení konzervatoř dokončil v Praze a završil ji tamní Mistrovskou školou u Václava Talicha, v jehož Českém komorním orchestru byl též asistentem. Vzdělání si rozšířil o doktorát hudební vědy na Masarykově univerzitě v Brně a o perfektní ovládnutí 4 světových jazyků. Přes 40 let působil na JAMU jako vyhledávaný pedagog, posléze i vedoucí katedry dirigování. Vychoval desítky mladých dirigentů (včetně zahraničních), například Altrichtra, Šrubaře, Rozehnal, Vargu, Kulínského, Šumníka, Petra Pololánika, Olivieri Munroea ad. Mnozí zastávají už významné umělecké funkce a získali ceny v soutěžích, a to i v cizině.

Na chatě manželů Trhlíkových ve Svitávce, 20. 7. 2005. Zleva: Ctirad Kohoutek, Jana Trhlíková-Ebertová, Otakar Trhlík, Jarmila Kohoutková

Během své více než padesátileté činnosti působil jako dirigent opery Státního divadla v Ostravě, Symfonického orchestru brněnského rozhlasu, jako šéf Symfonického orchestru československého rozhlasu v Bratislavě, šéfdirigent Janáčkovy filharmonie Ostrava, Státní filharmonie Brno (kterou pomáhal

s Břetislavem Bakalou zakládat), filharmonie v Káhiře, externě u všech symfonických orchestrů naší republiky, včetně České filharmonie, FOK i opery pražského Národního divadla. Řídil stovky operních představení a přes 1000 koncertů s více než 100 symfonických orchestrů.

Vizitkou jeho umění je přes 2000 rozhlasových snímků a jiných záznamů na zvukových médiích, z toho přes 300 premiér děl našich a slovenských autorů. Dirigoval ve 37 státech Evropy a zámoří; přitom soustavně propagoval českou hudbu. V Sydney a Melbourne uskutečnil k 10. výročí úmrtí Bohuslava Martinů provedení i nahrávky všech jeho symfonií, v roce 1975 řídil první provedení Tarase Bulby v Madridu, v roce 1977 premiéru Janáčkovy Sinfonietty v Ósace, v roce 1979 premiéru Martinů 4. symfonie v Göteborgu, v roce 1985 Lašské tance v Singapuru, o rok později Glagolskou mši v Budapešti a tak dále. Značného ohlasu dosáhly v září 1998 v Praze a Ostravě jeho české premiéry celovečerního oratoria Pendereckého Sedm bran Jeruzaléma, rovněž i CD s Janáčkovou filharmonií Ostrava (mimo jiné s Janáčkovou symfonií Dunaj). V roce 1999 uvedl 4. symfonii Martinů se Severočeskou filharmonií Teplice; téhož roku jeho Lidice se Symfonickým orchestrem bratislavského rozhlasu. V Rudolfinu vystoupil v roce 2000 s Janáčkovou filharmonií v rámci Velkého reprezentativního cyklu české hudby, pořádaného Českou filharmonií; v Brně zase s olomouckou Moravskou filharmonií na koncertu Klubu moravských skladatelů. Programy obou večerů tvořila výhradně díla (mimo jiné i tři premiéry) soudobých autorů a Leoše Janáčka.

Profesora Trhlíka zvali do porot dirigentských soutěží, obdržel řadu domácích i zahraničních cen a ocenění, rád se zúčastňoval až do konce svých dní kulturního a společenského života, mimo jiné jako dlouholetý člen Asociace hudebních umělců a vědců, Klubu moravských skladatelů a Společnosti Bohuslava Martinů. Vždyť právě k tomuto hudebnímu velikánu měl vedle Janáčka ten nejnaternější vztah.

Smutek nad Trhlíkovým odchodem u současníků nezmizí. Mohou ho zmírnit jen hezké vzpomínky přátel a díky za cenné, trvalé dílo, které zanechal. Nelze zapomenout!

VZPOMÍNKY NA PANA MARTINŮ

Adrian Schürch

Moje matka měla svého času pár známých v hudebních kruzích, takže nás poměrně často navštěvovali i pan Paul Sacher a manželé Rafael a Ludmila Kubelíkovi. Když se manželé Martinů přistěhovali k Sacherovým na Schönenberg u Pratteln, seznámili jsme se také s nimi. Náš dům byl pro pana Martinů na ideálním místě, protože ležel na trase tramvaje z Basileje do Pratteln. Mohl ho využívat takřka jako základnu. Tramvají jel z města k nám s plnými nákupními taškami, u nás se občerstvil nebo povečeřel a doufal, že někdo z nás bude mít čas odvézt ho na Schönenberg. Jinak by musel jet tramvají do Pratteln a odtud ještě asi 30 minut pěšky domů. Díky svému šarmu však u nás téměř vždy našel nějakého šoféra, což samozřejmě vždy uvítal.

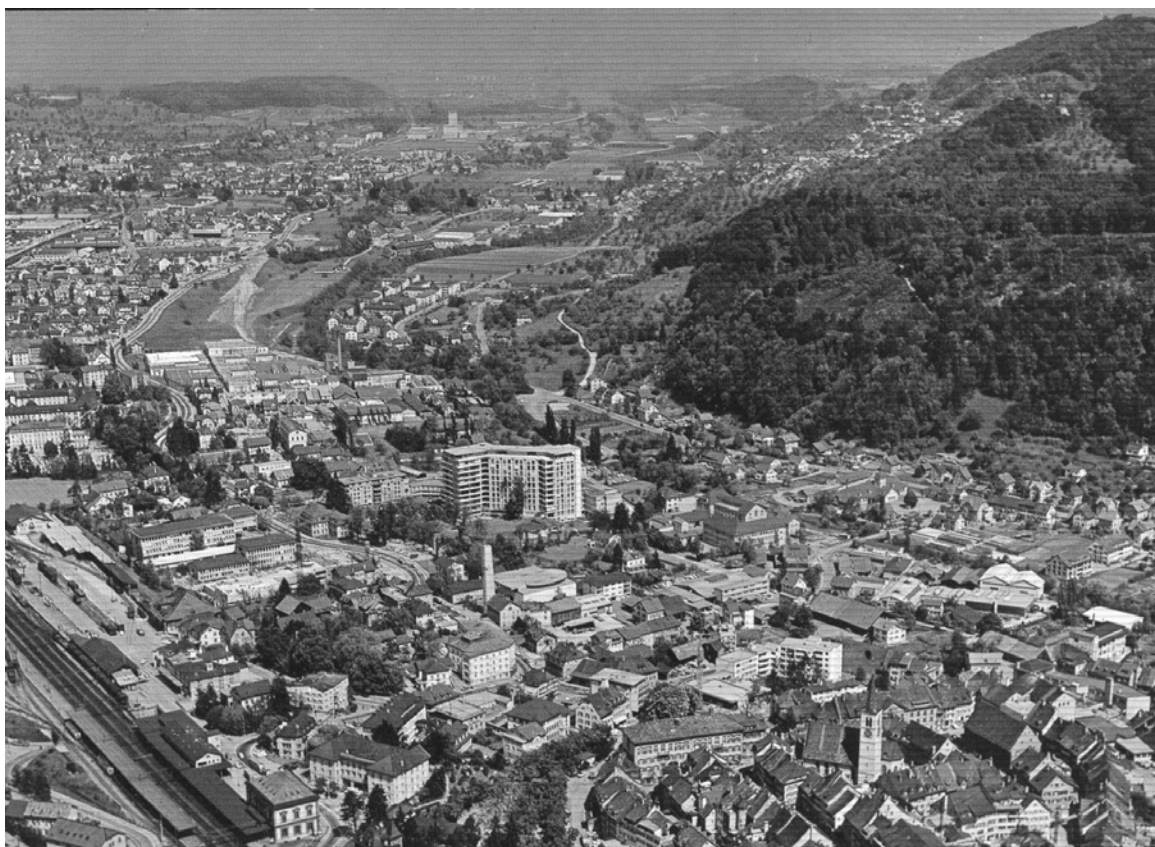

Dům Paula Sachera ve Frenkendorfu

Já sám jsem měl k panu Martinů zcela zvláštní vztah. Protože nerozuměl německy a já uměl tehdy ze školy jen pár slov francouzsky, mohli jsme spolu jen těžko mluvit. Myslím však, že byl rád, když mohl být s někým, s kým mohl komunikovat, kdo se ale na nic neptal a neočekával žádná vysvětlování. Příležitostně mě brával s sebou na procházky a cesty za nákupy. Nade vše měl rád přírodu, hlavně ptactvo. Často se posadil na lavičku a naslouchal. Protože jsme se spolu nemohli bavit, také jsem se nepokoušel rušit hlas přírody. Předpokládám, že právě v těchto chvílích vznikala jeho hudba.

Třetí do spolku při našich výletech byl náš jezevčík *Toto*. *Toto* byl stejně starý jako já a vyrostli jsme spolu. Protože je u psa věk 11 let slušné stáří, měl náš přítel již své způsoby. *Toto* neměl obojek ani vodítko, a tak s námi chodil na procházky nebo zůstával u domu – jak se mu chtělo. Někdy, když mu byla dlouhá chvíle, se prostě otočil a šel sám zpátky na Schönenberg, což pana Martinů vždy velice pobavilo. Tak jsme byli my tři dobrý, i když možná trochu svérázný tým.

Jednoho dne mi bylo sděleno, že pan Martinů jede na léto (nebo zimu) do Nice. Těšil jsem se na jeho návrat a na další naše společné podnikání. Když se ale pan Martinů vrátil na Schönenberg, brzy jsem pochopil, že naše společné krásné období již nebude dlouho trvat. Pan Martinů značně zhubnul, jeho jiskra a radost ze života se vytratila, jen s obtížemi vycházel ze svého milovaného domu. Brzy ho poslali do nemocnice v Liestalu, kde jsem ho mohl jednou krátce navštívit. Bylo mi do breku.

Nemocnice v Liestalu, kde zemřel v roce 1959 Bohuslav Martinů

Při všech smutečních obřadech jsme museli, *Toto* a já, zůstat doma, asi bychom jen překáželi. Naštěstí žije tento vřelý, srdečný a někdy také šibalský člověk dál ve své jedinečné hudbě. Jsem velmi rád, že jsem se mohl s panem Martinů setkat.

Chřest

Na pozemku manželů Sacherových stál letohrádek z přelomu století; byl velmi zchátralý a dnes už je zbourán. K tomuto zámečku patřila také zanedbaná zahrada, která byla panu Martinů velice blízká, mimo jiné jistě proto, že zde poletovala spousta ptáčků. Jeho pozornost byla ale zaměřena především na jeden záhon dlouhý sotva pět kroků. V průběhu léta a podzimu z něj vyrašily – pro nás podivné – výhonky, které pan Martinů na podzim zcela odstranil. Na jaře potom písčitou půdu pečlivě uhrabal a denně záhon kontroloval. Jednoho dne mě opět k tomuto tajemnému záhonu vzal. Přinesl z kuchyně dlouhý nůž a hrabal rukama v půdě, kde něco uřízl. V ruce držel překrásný bílý chřest. Pyšně s ním šel domů. Charlotte, která byla výborná kuchařka, uvařila samotný chřest ve slané vodě a horlivému zahrádkáři ho pak podávala s domácí majonézou. Přestože celkový výnos překročil sotva půl tuctu, každý jednotlivý stonek byl odborně připraven.

Česnek

Příležitostně navštěvovala paní Martinů své příbuzenstvo nedaleko Paříže a pan Martinů si na krátký čas užíval slaměné vdovství. Většinou se hned odebral na delší procházku za nákupy do Basileje a vrátil se s plnými sít'ovkami. Kdo by si myslel, že se v této době pan Martinů stravoval u svých přátel a známých, mýlil by se. Naopak, po nákupech jako by se do země propadl, někdy na tři až čtyři dny. Důvod jeho pravidelného zmizení nám byl jasný po nahlédnutí do nákupní tašky. Objevili jsme v ní půl tuctu paliček čerstvého česneku a velký sáček plný cibule. Pan Martinů nám vysvětlil, že v nepřítomnosti Charlotte si vařil své oblíbené jídlo, česnek s cibulí, kvůli jehož zápachu byl vždy pár dní společensky nezpůsobivý. Bohužel původní recept pana Martinů se nedochoval.

Minouche

U Martinů v domácnosti bydlela kočka jménem *Minouche*, mourek s bílými znaky. *Minouche* byla velká přítelkyně pana Martinů a směla téměř všechno. Procházet se po klavíru, spát v manželské posteli, sedět při jídle na stole – prostě všechno. Když pan Martinů vycházel z domu, nosil skoro vždy baret. Jednou chtěl jít ven, ale svůj baret nemohl najít. Hledal všude a až po nějaké chvíli jej konečně objevil – byla na něm uvelebená *Minouche*. Pan Martinů začal kočku hubovat, ale ona se jen velmi pomalu zvedla a rušitele klidu probodla pohoršeným pohledem. Když pan Martinů po takové drzosti našel řeč, důrazně jí řekl: „*Et surtout, ne fais pas des grimasses!*“ [A nech si ty obličej!] Kočka se pomalu odloudila a my mohli vyrazit na procházku.

Fifi

Pan Martinů měl malého skleněného ptáčka, který měl své místo na knihovně. Také on byl dobrým přítelem a miláčkem pana Martinů. Jednou *Minouche* shodila ptáčka na zem. Pan Martinů byl zoufalý, ale naštěstí se ukázalo, že

ptáček měl zlomenou jen jednu nohu. Noha byla zase přilepena a pro jistotu zpevněna sirkou a nití. *Fifi* si teď už ale nemohl sám hledat potravu, a tak mu pan Martinů vyrobil náhradu z kusu kartonu; čtyřbarevným perem na papír nakreslil plot, trávník, červy, broučky a posadil tam *Fifiho*. Na své dílo byl pan Martinů velmi pyšný.

Campari

Pan Martinů se u nás objevoval většinou odpoledne mezi čtvrtou a pátou hodinou. V tuto dobu jsem obvykle dělal domácí úkoly. Protože můj pokoj byl nad domovními dveřmi, byl jsem většinou první, kdo uviděl pana Martinů přicházet.

Ze schodů dolů. Dveře otevřít. „*Bonjour, Monsieur Martinů, entrez.*“ [Dobrý den, pane Martinů, pojd'te dál!] Sundal si sako a baret, odložil žlutou nákupní síťovku a zamířil bez okolků ke „svému“ modrému hlubokému křeslu. „*Voulez-vous un campari?*“ [Dáte si Campari?], zeptal jsem se „plynně“ francouzsky, on pokyvoval, mazaně se usmíval a odvětil: „*Avec plaisir*“ [S radostí]. Pospíchal jsem do kuchyně, sklenička s jednou kostkou ledu, malý kousek citrónové kůry, slané oříšky z modré dózy, sám pár schovaných v puse, všechno na podnose, láhev s *Henniez* (minerální voda) pod ramenem a honem k panu Martinů, který spokojeně čekal. Všechny již x-krát nacvičené pohyby seděly. Také jsem věděl přesně, kolik *Henniez* chtěl nalít, ale přerušil jsem nalévání teprve na jeho pokyn. Pan Martinů chtěl své *Campari* vždy, takže mohl být ceremoniál značně zkrácen, přesto jsme si oba tuto malou hru vždy užívali. Bohužel jsem potom musel opět ke svým domácím úlohám.

Medvěd z Bernu

Jednou byl v Basileji svátek. Obyvatelstvo bylo vyzváno, aby domy ozdobilo vlajkami. Protože jsme neměli basilejský ani švýcarský prapor, byl u nás přes balkón zavěšen prapor bernský. Ve svou obvyklou dobu přišel pan Martinů a vlajku si důkladně prohlížel. Ptal se, co to má být a já jsem vysvětlil: „*C'est l'ours de Berne*“ [To je bernský medvěd]. Ještě jednou pohled k vlajce a potom jeho komentář: „*Il a l'air très méchant*“ [Vypadá, že je zlý].

Respighi

Onoho času byly zvukové nosiče s hudbou pana Martinů ještě raritou. Složitou cestou se podařilo sehnat pásek s hudbou Martinů z Československa. Aby se této události mohla prokázat dostatečná poklona, byli pozváni lidé. Pan Martinů obsadil své modré hluboké křeslo. Zapnul se magnetofon a každý hudbě dojatě naslouchal. Skladba skončila, všichni pohnutě mlčeli. Z modrého křesla zaznělo: „*Ça, c'est du Respighi!*“ [Hej, to bylo od Respighiho!].

K tomu je třeba podotknout, že krátce předtím měla premiéru jedna skladba pana Martinů. V jedné kritice bylo napsáno, že jeho hudba je ovlivněná Respighim. Myslím, že toto hodnocení pana Martinů velmi rozhněvalo.

Procházka za nákupy

Pan Sacher vlastnil černého *Rolls-Royce* a modrý *Bentley*; obě auta řídil pan Werner. Werner nosil tmavě modrou uniformu a občas čepici s černým pevným štítkem. Pan Martinů využíval každé příležitosti, aby mohl jet s panem Sacherem a Wernerem v *Rolls-Royce* do města. Svého času byla v Basileji pouliční kavárna Casino. Na hlavním náměstí bylo rozestavěno asi 50 malých mramorových stolů a umělohmotných židlí a celá Basilej se tam shromažďovala pod heslem: vidět a být viděn. Občas se v Casinu před očima kavárenských hostů přihodilo něco podivuhodného. Černý *Rolls-Royce* přijel a zastavil. Vystoupil livrejovaný řidič, obešel auto a otevřel zadní část vozu. Krky v kavárně se prodloužily, napětí stoupl – kdo asi teď vystoupí? Nějaký světově proslulý hudebník, známý malíř nebo dokonce nějaká filmová diva (nejraději Brigitte Bardotová nebo tak)? Nejprve se objevil pár modrých tenisek od Bati, potom následovaly olivově zelené manžestrové kalhoty, trochu úzké šedé sako, ruka se žlutou nylonovou síťovkou a nakonec černý baret. *Et voilà*, pan Martinů si stoupl na chodník, rozloučil se s Wernerem a svižně odkráčel do centra.

Dohady a spekulace o tajemném pánovi byly veliké a Pan Martinů si je celý rozzářený vychutnával.

Chartreuse rose

Po nákupní obchůzce se pan Martinů zastavil také v kavárně Casino. Dříve než si sedl, prohlédl si obsluhující personál. Našel si volné místo v úseku, ve kterém neznal číšníka. Pilná obsluha byla rychle na místě a dotazovala se na přání pana Martinů. Pan Martinů si objednal *Chartreuse rose* (francouzský likér), číšník zmizel, aby po nějaké době opět přišel se sdělením, že v Casinu mají pouze *Chartreuse verte*. Pan Martinů se odvolal na nápojový lístek, a tak se hledalo a dohadovalo sem tam, až se zavolal vrchní číšník, který dobře znal pana Martinů, nešťastnému podřízenému přispěchal na pomoc a vysvětlil mu, že hledaná láhev je v baru ve druhém patře. Číšník přinesl nápoj a pan Martinů měl radost, že našel zase oběť *Chartreuse rose*. Vyprávěl nám o tom také s úsměvem. Není mi známo, zda pan Martinů tak rád pil *Chartreuse rose* a zda se potom, co už nemohl chodit do Casina, změnil nápojový lístek v tomto bodě.

Hodina klavíru

Moje matka a její partner hráli docela dobře na klavír a rozhodlo se, že po slavném koncertě v Besançon si troufnou na koncert pro dva klavíry. Po nedlouhém cvičení byl dotázán pan Martinů, zda by si nechtěl někdy nastudování poslechnout. Všichni tři pak zmizeli v hudebním salónku a já jsem se držel pokud možno v blízkosti, abych nic nezmeškal. Po pár taktech začal pan Martinů opravovat a vysvětlovat, jak by on hrál to které místo. Já jsem sice jeho opravám nerozuměl, ale hned jsem slyšel, co zlepšovat. Po hodině se zase otevřely dveře a já se musel co nejrychleji schovat. Objevili se dva úplně vyřízení klavíristé, následovaní očividně spokojeným panem Martinů. Pro mě

plynuly z této příhody dva závěry. Viděl jsem, že i lidé, kteří mě měli vychovávat, museli také jednou poslouchat, a dále, což je mnohem důležitější, poznal jsem koncert pro dva klavíry podle představ pana Martinů.

Odposlouchávaný skladatel

Jednou jsme přišli, pan Martinů a já, z nějaké malé procházky domů v Schönenbergu. Pan Martinů otevřel dveře do svého hudebního salónku, chtěl zřejmě pracovat. Musel ale nejprve do protější místnosti a zmizel. Navzdory přísnému zákazu jsem se vplížil pod klavír a očekával hudbu, která měla přijít. Stojí za pozornost, že křídlo bylo prý kdysi ve vlastnictví Clary Schumannové. Pan Martinů se vrátil zpátky, přičemž já viděl jen jeho modré tenisky od Bati. Co jsem slyšel, bylo vlastně nezajímavé. Zahrál akord, napsal, pobrukoval si, opět sáhl do kláves, mluvil sám se sebou v jiné řeči, které jsem nerozuměl, opět něco napsal atd. Myslím, že pan Martinů si mě všiml, protože po chvilce opět vyšel ze svého pokoje a nechal dveře otevřené, což se jinak nestávalo.

*Zleva: Charlotte Martinů, Max Kellerhals, Adrian Schürch, Bohuslav Martinů, Willy Reber se dvěma syny, v popředí Adrianův jezevčík Toto
Liestal, květen 1956 © PBM*

Pojídání chleba

Když u nás pan Martinů jedl, musel být na stole vždy chléb, protože ho měl velmi rád. Pan Martinů byl zvyklý jíst střidu a kůrku dávat stranou. O přátelství mezi panem Martinů a jezevčíkem *Toto* již byla řeč. Ten se také během jídla

dokázal uplatnit. *Toto* si sedl vedle nebo ještě raději mezi nohy pana Martinů. Pan Martinů byl upozorněn, že *Toto* nemůže být u stolu krmen. *Toto* ale velmi brzy pana Martinů prohlédl a zjistil, že by zde něco mohl dostat. Každopádně se kůrky vždy ztratily beze stopy. Příležitostně ale také mizela pod stolem levá ruka pana Martinů a někdy se mu i zachvěl obličej, když ho *Toto* samou naruživostí kousnul do prstu. Pokrytecky pan Martinů vždy litoval, že po něm pes nesmí dojídat kůrky.

Svatba

Jednou nám bylo sděleno, že pan a paní Martinů se budou brát. Byli jsme samozřejmě zvědaví, jaké to bude. Dosud byli původně oddáni jen civilně – ze známých důvodů – a rozhodli se, že církevní sňatek uskuteční později. S farářem Maxem Kellerhalsem v Liestalu se udělaly nejdůležitější přípravy, do záležitosti se zasvětilo několik lidí a oba, více než šedesátiletí, byli konečně oddáni se vším, co k tomu náleží. Já samozřejmě byl ještě příliš malý na to, než abych mohl být při tom.

Epilog

Je zcela zřejmé, že před více než 40 lety se něco odehrálo jinak, než bylo zaznamenáno. Nejde ale také o přesnou informaci o panu Martinů. Jedná se mi o to, aby čtenář mohl pocítit, jaký byl pan Martinů mimo svět hudby. Podle mého mínění pan Martinů nestál rád ve světle ramp, byl proti povrchnosti, spíš plachý a zdrženlivý. U lidí, jejichž důvěru si získal, ožil, byl hovorný, otevřený a měl smysl pro humor. Popsat pana Martinů je velmi obtížné, nejlépe mu lze naslouchat prostřednictvím jeho hudby.

VZPOMÍNKA NA VÍTĚZSLAVU KAPRÁLOVOU

Alena Veselá

Kdysi jsem byla o prázdninách s rodiči a bratrem Karlem na Moravci na Českomoravské vysočině. Jeden z našich výletů nás zavedl za Nové Město na Moravě k rybníku Sykovci. Byli jsme doslova okouzleni jeho průzračně čistou vodou, písčitými plážemi a hlubokými lesy, které jej obklopovaly. V blízké obci Tři Studně měla vilu rodina hudebního skladatele Václava Kaprála, se kterým se můj otec dobře znal. Kaprálovi některé pokoje pronajímali letním hostům, a tak se stalo, že jsme již příští léto trávili u nich. Václav Kaprál tam byl řídkým hostem, celé prázdniny jsme však pobývali s paní Kaprálovou a jejich dcerou Vitkou, jak jsme jí říkali.

Tehdy bylo v okolí Sykovce jen několik chat, všichni jsme se znali a hlavním společenským střediskem byla písečná pláž, kde bylo hřiště na odbíjenou, ruský

kulečnick i stánek s občerstvením. Občas jsme tam pořádali i plavecké závody. Vitka Kaprálová byla neobyčejně vitální, přátelská a stala se středem společnosti mladých. Přitom nedávala nijak najevo, že by byla v něčem výjimečná. S paní Kaprálovou jsem chodívala časně ráno na houby do lesa „Bratránkova“. Nosily jsme plné koše hřibů.

Vítězslava Kaprálová

Na Třech Studních byla také v té době vysokoškolská ozdravovna. Jednou se tam měl konat večírek a Vitka, které bylo tehdy asi dvacet let, mě přemluvila, abych šla s ní. Já jsem tehdy ještě zdaleka neměla absolvovány ani taneční hodiny, takže jsem se dost rozmýšlela. Vitka ale byla rezolutní; prohlásila, že si mě vezme „do parády“ a večer už se šlo. Jednou jsme spolu šly do nedaleké Fryšavy ke švadleně, která nám oběma šila šortky. Cestou mi Vitka vyprávěla, že poslala do anonymní skladatelské soutěže svou *Groteskní passacaglii*. Do téže soutěže poslal svou skladbu i Vítězslav Novák, který byl jejím učitelem. Vitka byla velmi hrdá na to, že tu soutěž vyhrála.

Vítězslava Kaprálová, Brno 1935

V té době jsem ve Třech Studních poznala také rodinu Duchoslavovu. Učitel Oldřich Duchoslav byl výborným muzikantem, hrál na mnoho nástrojů. Jeho žena Zdeňka, také učitelka, byla důvěrnou přítelkyní Vitčinou a jejich syn Zdeněk, pozdější profesor ostravské konzervatoře a vynikající pianista, byl tehdy žákem hudební školy Václava Kaprála. U Duchoslavů jsem se také poprvé setkala s Theodorem Schaefrem, mým pozdějším profesorem intonace na brněnské konzervatoři.

Vzpomínám si také na velkolepou benátskou noc, která se konala na vodách rybníku Sykovec. Moji rodiče se rozhodli postavit vlastní chatu v okolí rybníků Sykovce a Medlova, takže příští léto jsme už trávili ve svém. Protože se u nás vždy hodně pěstovala hudba, pořídili jsme si tam i klavír. Vitka Kaprálová tehdy složila písňový cyklus *Navždy*. Světová premiéra této skladby se konala na naší chatě, když pěvecký part přednesla Vitčina přítelkyně Jarmila Vavrdová (pozdější profesorka JAMU) a na klavír ji doprovázela autorka. Kaprálový tehdy navštívil také Vítězslav Novák a Bohuslav Martinů, se kterým jsem také měla možnost se setkat.

V dalších letech už Vitka pobývala v Paříži a blížila se světová válka, která hluboce zasáhla do našich osudů. Je to věčná škoda, že Vítězslava Kaprálová odešla v tak mladém věku. Při svém mimořádném talentu mohla ještě výrazně obohatit naši kulturu.

ŽENA MEZI PĚTI LINKAMI

Josef Kaprál

Bohuslav Martinů o své jediné české žačce prohlásil: „Kam přišla, tam přinesla jaro“. Rudolf Firkušný, kterému dedikovala *Dubnová preludia*, ji přirovnal k Mistrovi slovy: „Byl to Martinů v sukních“. Vážený čtenář jistě vytušil, se kterou žačkou bude v dalších řádcích seznamován.

V minulém roce jsme vzpomínali devadesáté výročí narození Vítězslavy Kaprálové (24. 1. 1915 Brno), mimořádného zjevu v našem hudebním životě. Bohužel osud jí vyměřil pouze 25 jar. Do bouřlivého světa přišla začátkem první světové války, na počátku druhé světové války se její krátký, ale dramatický a tvůrčí život ukončil. Podařilo se jí složit na padesát skladeb, dokonce měla i vybrané libreto na operu. Kdysi v jednom televizním dokumentu charakterizoval Kaprálovou prof. Holzknacht jako „kometu, která zazářila, byť krátce“.

Vitulka 1924 (?)

Podstatným vlivem, který působil na umělecký rozvoj talentu malého děvčátka byla skutečnost, že se narodila do hudební rodiny. Otec Václav, žák Janáčkův, byl skladatelem a pianistou, vlastnil v Brně-Králově Poli renomovanou hudební školu, matka Viktorie, rozená Uhlířová byla pěvkyní. Dům na Metodějově ulici č. 6 byl celý den prostoupen zvuky klavírů a zpěvem matky. V devíti až dvanácti letech složila první skladbičky, jednu z nich věnovala prezidentu Masarykovi, jeho kancelář dárek ohodnotila děkovným dopisem.

Po ukončení obecné a měšťanské školy na Slovanském náměstí vykonala proti vůli otce přijímací zkoušky na konzervatoř, jako první dívka si na brněnské konzervatoři vybrala nejnáročnější kombinaci: skladbu a dirigování. Její absolventská skladba *Klavírní koncert*, který si sama v roce 1935 řídila, byl brněnskou senzací, poprvé vystoupila na dirigentský stupínek žena. Na tehdejší dobu zcela neobvyklý jev, ale Vitulka, jak ji oslovovali doma a přátelé, dokázala, že i ženy mohou komponovat a řídit orchestr.

Po brněnském triumfu odchází dvacetiletá žačka Petrželkova a Chalabalova na Mistrovskou školu pražské konzervatoře, kde po dvou letech studií u Vítězslava Nováka a Václava Talicha uvádí v Lucerně svoji *Vojenskou symfonietu*, dedikovanou prezidentu Benešovi, který se koncertu osobně zúčastnil. Drobná dirigentka vedla tentokrát svým energickým gestem symfonický orchestr České filharmonie.

Rozhodující zlom v životě umělkyně způsobilo její náhodné setkání s Bohuslavem Martinů počátkem dubna 1937 v pražské kavárně Metro. Původním záměrem Kaprálové bylo dále se zdokonalovat, avšak ve Vídni. Když však Martinů ve vyžádaných kompozicích odhadl mimořádný talent skladatelky, přemluvil Kaprálovou, aby svůj záměr změnila a pokračovala ve studiu skladby u něj v Paříži a v dirigování u Charlese Muncha. O náhodném setkání s Martinů píše Kaprálová rodičům: „Moc ženských se na něho lepilo, ale on se bavil jen se mnou“. Tak se později Vitulka stala nejen jeho žačkou. „Kaprálová, Martinů ... dva lidé – umělci, jim bylo určeno intenzívně prožít společnou tvůrčí dobu a vzájemně si dát tolik, kolik může jen dát upřímné a čisté přátelství, posvěcené společnými zájmy a prací“, hodnotí vztah muzikolog dr. Jiří Macek, autor monografie *Vítězslava Kaprálová* v roce 1958. Jejich vztah umělecký i lidský se prohluboval, rovněž jejich tvorba nabírala na intenzitě. „Učili jsme se zakrátko vlastně oba navzájem. Její technika skicování byla obdobná mé vlastní“, uvádí učitel. Například Kaprálová částečně ovlivnila *Concerto grosso* Martinů, on zase její instrumentaci písně *Sbohem a šáteček*. O společných „říčerkárákách“ se Vítězslava zmiňuje v korespondenci rodičům.

2. června 1938 diriguje Kaprálová v Paříži premiéru skladby Martinů *Cembalový koncert*, pak v doprovodu svého učitele odjíždí do Londýna, aby na Mezinárodním festivalu společnosti pro soudobou hudbu ve velkém sále Queens Hall uvedla *Vojenskou symfonietu*. Třiadvacetiletá Kaprálová řídila světoznámý symfonický orchestr BBC! Byla čtyřikrát stále stupňovaným potleskem volána

na pódium, svět se jí začal otvírat... Jedna zajímavost stojí za zmínku. Na červencovém londýnském festivalu sledovala v sále českou dirigentku Miss Geraldine Omond, rovněž studentka skladby. Avšak ani jedna, ani druhá neměly tušení, že Kaprálová se brzy stane první a Omond druhou ženou Jiřího Muchy!

Václav Kaprál, Vítězslava Kaprálová, Bohuslav Martinů na zahradě u Kaprálů, červenec 1938 (poslední týdny Bohuslava Martinů ve vlasti)

V Londýně se Martinů s Kaprálovou domluvili na společných prázdninách u Kaprálových na Třech Studních. Spolu se procházeli po nádherných lesích, studánka Barborka byla němým svědkem hlubokého vzájemného citu obou umělců a jednou z inspirací pozdější kantáty Martinů *Otvírání studánek*. Velkým přáním Mistra bylo vrátit se jednou do vlasti. Je příznačné, že si přál bydlet a tvořit na Třech Studních ve vilce Kaprálových.

Doba vyměřená prázdninovému pobytu vypršela, nejdříve odjíždí do Paříže Martinů, po Novém roce i Vítězslava, aby se ani jeden, ani druhý již nikdy živí do vlasti nevrátili. Martinů komponoval svá nejvypjatější díla, připomeňme si alespoň mimořádný *Dvojkoncert*, o kterém sám autor prohlásil: „Skladba je čistě privátní, všechno ostatní je clona“. Hrozba nastupujícího nacismu tvrdě zasáhla a umělci, kteří se proti němu angažovali, ztratili definitivně naději k návratu domů. Vitulka touto realitou velice trpěla. Její zdravotní stav se prudce zhoršoval. Válečný chaos obě blízké osobnosti rozdělil.

Jiří Mucha, za kterého se Kaprálová provdala 23. 4. 1940, převáží těžce nemocnou skladatelku do nemocnice v Montpellier, kde se za přítomnosti medika Muchy podrobila operaci. Vitulka se po celou dobu operace usmívala,

tolik věřila, že se uzdraví. Lékaři stanovili čtyři diagnózy: sepse, miliární tuberkulóza, periapendikální absces, tyfus. Bohužel žádná z diagnóz nebyla nikdy definitivně potvrzena. Několik dnů po operaci se blížil neodvratný konec. Když svírala Jirkovi ruku, ještě cosi říkala už slábnoucím hlasem, slyšela hudbu! „To je Julietta“. V okamžiku její smrti (16. 6. 1940) hlásil rozhlas kapitulaci Francie. Opět dojemná souvislost. O devatenáct let později měl Martinů u smrtelného lůžka na pracovním stole rozloženou právě partituru Julietty! Jedno z jeho posledních přání bylo, aby mu jeho žena Charlotte ukázala fotografie. Ale onu, kterou si asi přál vidět, bohužel neuviděl. Lze usoudit, o který snímek se asi jednalo?

*Svatební fotografie Jiřího Muchy a Vítězslavy Kaprálové
dne 23. 4. 1940*

V daleké cizině pochovali mladou nadějnou českou skladatelku, jejíž dílo se zapsalo do historie i do našich srdcí. Po válce byly její ostatky převezeny na brněnský Ústřední hřbitov, kde odpočívá na čestném pohřebišti urnového háje. Symbolický růvek na zahradě bývalé vilky Kaprálových na Třech Studních obsahuje schránku s prstí a také kovový kříž z původního hrobu v Montpellier.

Tvorba Kaprálové je projevem osobitého talentu, kultivovaného poznáním celé řady soudobých stylových proudů. Melodika potvrzuje moravskou provenienci i slovanskou vřelost. Instrumentace nese stopy vlivu Martinů, francouzské hudby i díla Stravinského. V knize Přemysla Pražáka *Vítězslava Kaprálová* (1949) čteme vyjádření Martinů: „Jen jedna otázka neopustila až dodnes mé vědomí a vzpomínky. Proč osud jí dal tolik energie a tolik vzácných darů, a proč jí nedal možnost, aby jich mohla využít. A na tuto otázku, myslím, nikdy nedostanu odpověď“. Vitulka nebyla ani první, ani poslední známostí Martinů, avšak jejich vztah byl jedinečný, pro oba umělecky inspirující, byla to veliká láska.

Ještě několik podstatných poznámek závěrem. V roce 1965 darovala matka Vítězslavy vilku dnešní nadaci Český hudební fond výslovně k rekreaci a inspiraci skladatelům a jejich rodinným příslušníkům. Přání dárkyně bylo respektováno jen do konce devadesátých let. Otec Vítězslavy Václav Kaprál se v polovině dvacátých let minulého století dvakrát zdokonaloval ve hře na klavír u Cortota v Paříži. Při této příležitosti, snad jako první český umělec, vyhledal Bohuslava Martinů, od setkání si pak oba přátelé tykali. Dlužno dodat, že Václav Kaprál byl rozhodným odpůrcem lidského vztahu své dcery s Martinů. V korespondenci Martinů oslovoval Kaprálovou „Písničko“, ona jeho „Špalíčku“. Kreslenou krychličkou byly i dopisy Martinů podepisovány. Celkem se zachovalo necelých dvacet dopisů Martinů Kaprálové, opačně žádný. Řada muzikologů tvrdí, že pokud by nedošlo ke sblížení Martinů s Kaprálovou, patrně by jeho tvorba z druhé poloviny třicátých let nedosáhla takové hloubky citu. Martinů dedikoval Kaprálové 5. *smyčcový kvartet*, klavírní skladbu *Pohádky* a dodatečně skicu opery *Julietta*. V roce 1946 byla Kaprálová přijata do České akademie věd a umění in memoriam.

CO NAJDETE V TISKU

Martinů rok co rok v prosinci

Anna Šerých, Opus musicum 1/2005, str. 22-23

Původní verze Řeckých pašijí Bohuslava Martinů v Brně

Eva Velická, Opus musicum 1/2005, str. 18-19

Z Festivalu Bohuslava Martinů

Julius Hůlek, Hudební rozhledy 2/2005, str. 4-5

Soutěž Nadace Bohuslava Martinů

Ivan Štraus, Hudební rozhledy 2/2005, str. 5-6

Dvakrát Martinů a nový operní podnik

Josef Herman, Hudební rozhledy 2/2005, str. 24

Česká premiéra Řeckých pašijí

Petr Veber, Harmonie 3/2005, str. 31

Řecké pašije v Brně aneb konečně zas jedna skutečná událost!

Lenka Šaldová, Hudební rozhledy 3/2005, str. 18-19

Martinů s Řeckými pašijemi přišel právě včas

Jiří Vitula, Hudební rozhledy 3/2005, str. 19

Řecké pašije B. Martinů konečně ve vlasti Nikose Kazantzakise

Aleš Březina, Hudební rozhledy 3/2005, str. 32-33

Řecké pašije konečně v Řecku

Aleš Březina, Harmonie 8/2005, str. 26-27

Libreto v proměnách staletí – Janáček a Martinů

Helena Havlíková, Harmonie 11/2005, str. 14-15

Den otevřených dveří v Institutu Bohuslava Martinů

Lucie Berná, Hudební rozhledy 12/2005, str. 43

Příběh znovuoobjevení ztraceného díla Bohuslava Martinů

Eva Velická, Hudební rozhledy 12/2005, str. 40

Rok 1944: Martinů a Diamond

Petr Veber, Harmonie 1/2006, str. 33

Iva Bitová zpívala Janáčka a Martinů

Petr Veber, Harmonie 1/2006, str. 33

Dny Bohuslava Martinů

Julius Hůlek, Hudební rozhledy 2/2006, str. 12

VÝSTAVY

Kostýmové a scénické návrhy jevištních děl Bohuslava Martinů

Lucie Jirglová

Výstava, která se konala ve vestibulu Městského muzea a galerie v Poličce v době od 14. 5. do 3. 7. 2005, obsahovala množství kreseb, maleb, fotografií, trojrozměrných maket scén a dokonce i reálných kostýmů.

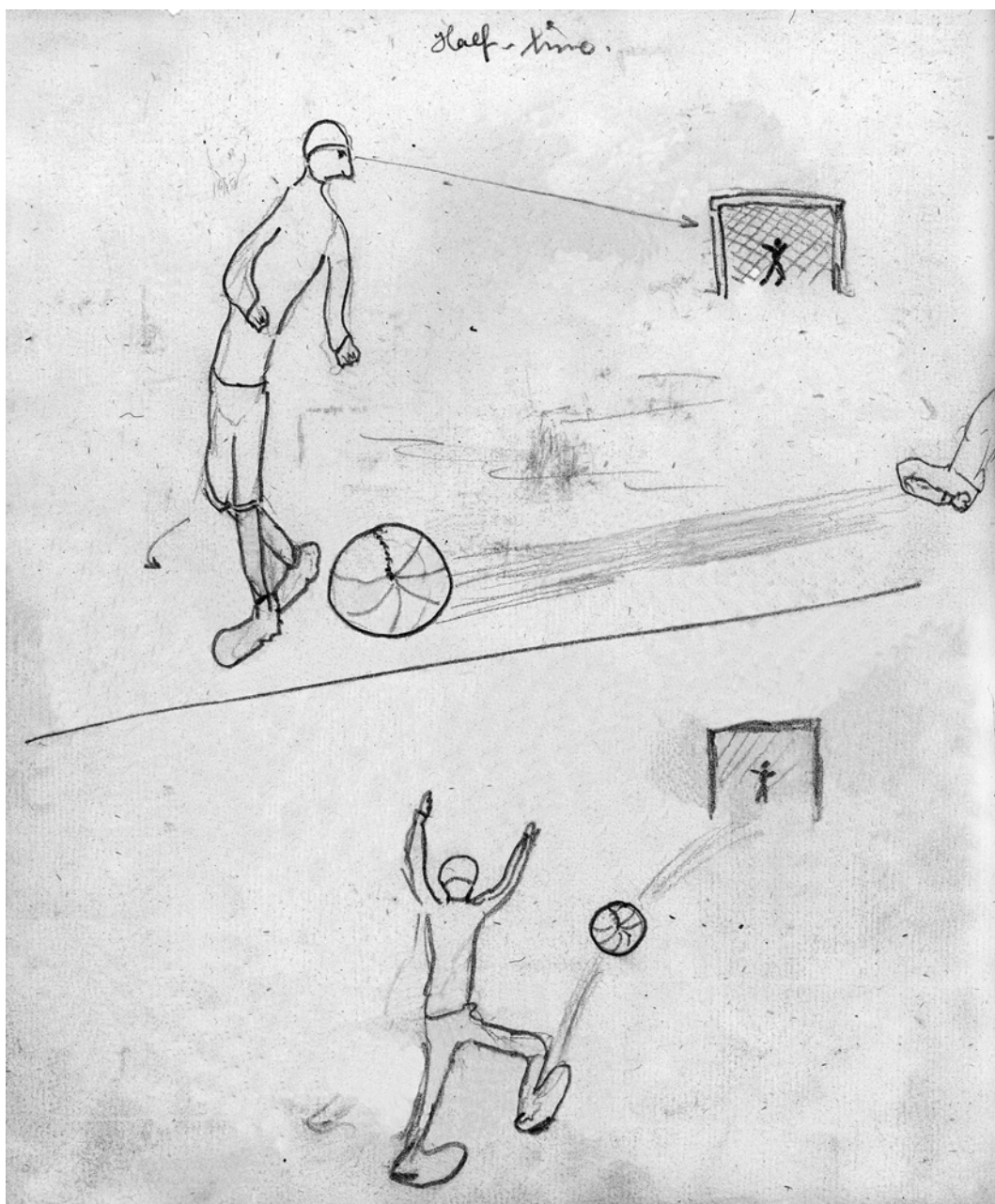

Julietta – vitrína z výstavy © PBM

Některé originální návrhy, které muzeum zakoupilo v 70., 80. a 90. letech, měli návštěvníci možnost vidět úplně poprvé. Z vystavených exponátů zaujaly pestrobarevné scény z oper *Hry o Marii*, *Čím lidé žijí* či zpívaného baletu *Špalíček*. Velký prostor byl věnován skladatelově nejoblíbenější opeře – *Juliettě*. Měli jste možnost porovnat scénické řešení proslulé inscenace Františka Muziky z roku 1938 s tím, jak se s *Juliettou* vyrovnal slovenský výtvarník a scénograf Milan Ferenčík. Nejvíce návrhů z muzejních sbírek pochází od Vojtěcha Štolfy, který téměř pětadvacet let působil jako umělecký šéf a hlavní výtvarník ve Státním divadle v Brně. Z jeho umělecké dílny byly vystaveny makety scén k operám *Slzy nože* a *Ariadna* nebo scénické návrhy k baletům *Špalíček* a *Šach králi*. Z kostýmních návrhů se poněkud vymykají ty k opeře *Ženitba*, jelikož jde o malby na dřevě. Největší pozornosti návštěvníků se však těšily kostýmy z inscenace *Řeckých pašijí* z roku 2000, které muzeu laskavě zapůjčilo Národní divadlo v Brně.

*Kostým Grigorise – Řecké pašije (snová scéna ze 3. dějství)
Národní divadlo v Brně, 2000 © PBM*

Kresba Bohuslava Martinů © PBM

- Od 2. listopadu 2004 do 31. března 2005 byla v Národním muzeu v Praze instalována výstava s názvem *Fotbal! Sedmdesát let od římského finále (1934 – 2004)*. Na této výstavě bylo možné vidět karikaturu Bohuslava Martinů s názvem *Half-time*.
- Od 10. února do 24. dubna 2005 se v Galerii Rudolfinum konala souhrnná výstava života a díla malíře *Aléna Diviše*, přítele Martinů. V rámci výstavy byl uspořádán doprovodný program s koncerty, besedami, přednáškami a semináři.

Veselohra na mostě – Národní divadlo v Praze, 1975 © PBM

„Žid Rosenfeld, který bydlel v Českém Těšíně od roku 1885, byl vyhoštěn z území republiky. Příčinu tohoto trestu zpráva neuvádí. Na mostě z Českého Těšína do Polského Těšína ho zastavili polští úředníci a připomněli Rosenfeldovi, že je československý státní příslušník a nemá v Polsku co dělat. Tuzemská stráž ho nepustila nazpět, a tak zůstal uprostřed mostu, kam mu pekař Schächter přinesl židli.“

LN 14. 7. 1933 (Zdroj Týden, 47/2004, 15. listopadu 2004, str. 38)

Zprávy Společnosti Bohuslava Martinů
číslo 29
Praha – březen 2006

Vydává: Česká hudební společnost – Společnost Bohuslava Martinů
Radlická 99, 150 00 Praha 5, tel./ fax 251 552 453

Redaktorka: Mgr. Daniela Urbancová, Ph.D.
(e-mail: spolecnost.martinu@seznam.cz)

Fotografie a karikatury otištěny s laskavým svolením Městského muzea a galerie Polička – Památníku Bohuslava Martinů v Poličce (PBM), Institutu Bohuslava Martinů, Ing. Josefa Kaprála, Mgr. Evy Žižkové a Prof. Ctirada Kohoutka

Vytiskl: Neoset, Ke Březině 86, Praha 4

Vydáno pro potřebu Společnosti Bohuslava Martinů a její příznivce

Neprodejné